

Väliraportti

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2016–2019

Raportteja ja muistioita 28/2018

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2016–2019

Väliraportti

Sosiaali- ja terveysministeriö

ISBN: 978-952-00-3943-1

Kannen kuvat: Tuula Holopainen, Irmeli Huhtala, Kuvatoimisto Rodeo, Shutterstock

Helsinki 2018

Kuvailulehti

Julkaisija	Sosiaali- ja terveysministeriö	30.8.2018	
Julkaisun nimi	Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2016-2019 Väliraportti		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 28/2018		
ISBN PDF	978-952-00-3943-1	ISSN PDF	2242-0037
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3943-1		
Sivumäärä	52	Kieli	suomi
Asiasanat	hyvinvointi, kotouttaminen, lähisuhdeväkivalta, päätöksenteko, sukupuoli, sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen, tasa-arvo, tasa-arvopoliittikka, työelämä		
Tiivistelmä <p>Sukupuolten tasa-arvo on keskeinen yhteiskunnallinen arvo ja päämäärä Suomessa. Tasa-arvon vahvistaminen on edellytys hallitusohjelman keskeisten tavoitteiden – työllisyyden, osaamisen ja hyvinvoinnin kasvun – saavuttamiselle. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2016–2019 kokoaa pääministeri Juha Sipilän hallituksen tavoitteita ja toimenpiteitä sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi ja syrjinnän estämiseksi. Tasa-arvo-ohjelman avulla koordinoidaan tasa-arvopoliittikkaa valtioneuvostossa. Ohjelmaan sisältyy kaikkien ministeriöiden toimenpiteitä. Erillisten naisten ja miesten aseman parantamiseen tähtäävien toimenpiteiden lisäksi tasa-arvotavoitteita on sisällytetty osaksi merkittäviä yhteiskunnallisia uudistuksia ja kärkihankkeita.</p> <p>Hallitus hyväksyi tasa-arvo-ohjelman toukokuussa 2016. Tämän jälkeen ministeriöiden yhteinen tasa-arvo-ohjelmatyöryhmä on seurannut ja tukenut ohjelman toteutumista sekä koonnut tiedot ohjelman etenemisestä väliraportiksi. Hallitus käsitteli väliraporttia strategiaistunnossaan 12.2.2018. Ohjelman toimenpiteet ovat edenneet verrattain hyvin. Tasa-arvo-ohjelman 41 toimenpiteestä kaksi kolmasosaa on edennyt hyvin alkuvuoteen 2018 mennessä. Kuusi toimenpidettä on valmistunut ja 21 toimenpidettä on käynnistynyt hyvin. Vajaa kolmannes toimenpiteistä on vasta alkuvaiheessa ja niiden suhteen tarvitaan lisätukea jotta ne saadaan toteutettua hallituskauden aikana.</p>			
Kustantaja	Sosiaali- ja terveysministeriö		
Julkaisun myynti/jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Social- och hälsovårdsministeriet	30.8.2018
Publikationens titel	Regeringens jämställdhetsprogram 2016–2019. Lägesrapport	
Publikationsseriens namn och nummer	Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 28/2018	
ISBN PDF	978-952-00-3943-1	ISSN PDF 2242-0037
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3943-1	
Sidantal	52	Språk finska
Nyckelord	arbetsliv, beslutsfattande, integration, integrering av ett könsperspektiv, jämställdhet, jämställdhetspolitik, kön, våld i nära relationer, välfärd	
Referat	<p>Jämställdhet ingår i Finlands centrala samhälleliga värderingar och mål. Stärkandet av jämställdheten är en förutsättning för att regeringsprogrammets centrala mål – ökad sysselsättning, kompetens och välfärd – ska uppnås. Regeringens jämställdhetsprogram 2016–2019 samlar statsminister Juha Sipiläs regeringns mål och åtgärder för att främja jämställdheten och förebygga diskriminering. Med hjälp av jämställdhetsprogrammet samordnas jämställdhetspolitiken inom statsrådet. I programmet ingår åtgärder från alla ministerier. Förutom separata åtgärder som syftar till att förbättra jämställdhet är jämställdhetsmål även integrerade i vissa betydande samhälleliga reformer och spetsprojekt.</p> <p>Regeringen godkände jämställdhetsprogrammet i maj 2016. Därefter har ministeriernas gemensamma arbetsgrupp för jämställdhetsprogrammet följt upp och stött genomförandet av programmet samt samlat information till en lägesrapport om hur programmet framskridit. Regeringen behandlade lägesrapporten vid sin strategisession den 12 februari 2018. Programmets åtgärder har framskridit relativt väl. Av de 41 åtgärderna i jämställdhetsprogrammet har två tredjedelar framskridit väl fram till början av 2018. Sex åtgärder är klara och 21 åtgärder har inletts väl. En knapp tredjedel av åtgärderna har bara inletts och i fråga om dem behövs det mer stöd för att de ska kunna genomföras under regeringsperioden.</p>	
Förläggare	Social- och hälsovårdsministeriet	
Beställningar/ distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Description sheet

Published by	The Ministry of Social Affairs and Health	30.8.2018
Title of publication	Government Action Plan for Gender Equality 2016-2019. Interim report	
Series and publication number	Reports and Memorandums of the Ministry of Social Affairs and Health 28/2018	
ISBN PDF	978-952-00-3943-1	ISSN PDF 2242-0037
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3943-1	
Pages	52	Language Finnish
Keywords	decision making, gender, gender equality, gender mainstreaming, gender equality politics, integration, intimate partner violence, well-being, working life	
<p>Abstract</p> <p>Gender equality is a key societal value and objective in Finland. Strengthening gender equality is a prerequisite for achieving the central goals of the Government Programme of increasing employment, skills and competence, and wellbeing. The Government Action Plan for Gender Equality 2016–2019 brings together the objectives and measures through which Prime Minister Juha Sipilä's Government combats discrimination and promotes gender equality. The Action Plan is an instrument for coordinating gender equality policy in the Government. It covers measures handled by all the ministries in their respective administrative branches. In addition to individual measures that improve gender equality, gender equality objectives are incorporated in certain significant societal reforms and key projects.</p> <p>The Government Action Plan for Gender Equality was adopted in May 2016. The ministries' joint working group for gender equality has monitored and supported the implementation of the Action Plan and compiled an interim report on its progress. The Government discussed the interim report in its strategy session on 12 February 2018. By the beginning of 2018, good progress had been made in two thirds of the 41 measures included in the Action Plan. Six of the measures have been completed and 21 have started well. Approximately a third of the measures are at their early stages and will need additional support to ensure that they will be completed during the Government's term of office.</p>		
Publisher	Ministry of Social Affairs and Health	
Publication sales/ Distributed by	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Sisältö

1	JOHDANTO.....	7
1.1	Yhteenveto ohjelman etenemisestä 2016–2017.....	8
2	VAHVISTETAAN TASA-ARVOA TYÖELÄMÄSSÄ.....	12
3	TUETAAN TYÖ- JA PERHE-ELÄMÄN YHTEENSOVITTAMISTA SEKÄ VANHEMMUUTTA.....	19
4	EDISTETÄÄN SUKUPUOLTEN TASA-ARVOA KOULUTUKSESSA JA LIKUNNASSA.....	22
5	VÄHENNETÄÄN NAISIIN KOHDISTUVAA VÄKIVALTA JA LÄHISUHDEVÄKIVALTA.....	28
6	PARANNETAAN MIESTEN HYVINVOINTIA JA TERVEYTTÄ.....	31
7	YHTEISKUNNALLISELLA PÄÄTÖKSENTEOLLA EDISTETÄÄN SUKUPUOLTEN TASA-ARVOA.....	33
	LIITE 1.....	49
	LIITE 2.....	50

1 JOHDANTO

Sukupuolten tasa-arvon vahvistaminen on edellytys hallitusohjelman keskeisten tavoitteiden – työllisyyden, osaamisen ja hyvinvoinnin kasvun – saavuttamiselle. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen tavoitteita ja toimia sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi ja syrjinnän estämiseksi koottiin hallituksen tasa-arvo-ohjelmaksi jonka hallitus hyväksyi valtioneuvoston periaatepäätöksensä 4.5.2016. Tasa-arvo-ohjelma 2016–19 perustuu sukupuolten tasa-arvoa koskevan tutkimustietoon, valtioneuvoston tasa-arvoselonteon 2010–2020 linjauksiin ja Suomen kansainvälisiin velvoitteisiin sekä hallitusohjelman painotuksiin. Se vastaa osaltaan Yhdistyneiden Kansakuntien naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen ja Euroopan neuvoston yleissopimuksen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan poistamisesta velvoitteisiin.

Ohjelma on väline tasa-arvopolitiikan koordinoimiseksi valtioneuvostossa. Se noudattaa tasa-arvon edistämisen kaksoisstrategiaa: Se koostuu ensinnäkin sukupuolten tasa-arvoa parantavista erillistoinnista. Toiseksi tasa-arvotavoitteet viedään osaksi hallituksen merkittäviä yhteiskunnallisia uudistuksia ja kärkihankkeita.

Toimenpiteiden toteuttamista tukee ja seuraa ohjelmalle elokuussa 2016 asetettu työryhmä, joka on koonnut tämän väliraporttiluonnoksen. Valtioneuvostossa ohjelman toimeenpanoa koordinoi sosiaali- ja terveysministeriö. Ministeriöt vastaavat oman hallinnonalansa toimenpiteiden toteuttamisesta. Työryhmässä on edustajat kaikista ministeriöistä ja sen puheenjohtajana toimii sosiaali- ja terveysministeriön kansliapäällikkö Päivi Sillanaukee.

Väliraportissa on arvioitu, miten hallituksen tasa-arvo-ohjelman on toteutunut syksyyn 2017 mennessä kun jäljellä on reilu vuosi hallituskautta. Työryhmä on arvioinut toimenpiteiden etenemistä sanallisesti suhteessa sovittuihin välitavoitteisiin ja lisäksi kiteyttänyt arviot seuraavilla värikoodeilla:

- **sininen** = toimenpide on toteutettu
- **vihreä** = toimenpide on käynnistetty ja siinä edetään hyvin
- **keltainen** = toteutus on alkuvaiheessa, ja lisätyötä tai päätöksiä vauhdittamisessa tarvitaan
- **punainen** = toimenpidettä ei ole käynnistetty

Väliraportin rakenne noudattaa tasa-arvo-ohjelman jaottelua kuuteen teemaan. Toimenpiteestä vastaava ministeriö ja toimenpiteen yhteyshenkilö(t) on mainittu kunkin toimenpiteen yhteydessä.

Ohjelman valmistelun alkuvaiheessa syyskuussa 2015 järjestettiin työpaja sidosryhmille ja asiantuntijoille. Väli raportista järjestettiin kuuleminen 24.1.2018 sidosryhmille ja asiantuntijoille.

1.1 Yhteenveto ohjelman etenemisestä 2016–2017

Tasa-arvo-ohjelmaan on koottu toimenpiteitä joilla valtioneuvosto edistää sukupuolten tasa-arvoa 2016–2019. Väli raportti keskittyy arvioimaan näiden toimien etenemistä vuoden 2017 loppuun mennessä. Toimenpiteet on ryhmitelty eri teemoihin (luvut 2–6) ja toisaalta valtavirtaistamiseen (luku 7) liittyviksi.

Tasa-arvo-ohjelmassa on kaikkiaan 41 toimenpidettä. Niistä on kaksi kolmasosaa edennyt hyvin: kaiken kaikkiaan kuusi toimenpidettä on jo valmistunut ja 21 toimenpidettä on käynnistynyt hyvin. Vajaa kolmannes, kaksitoista toimenpidettä on vasta alkuvaiheessa ja niiden suhteen tarvitaan lisätukea tai päätöksiä jotta ne toteutuisivat hallituskauden aikana.

Taulukko 1. Tasa-arvo-ohjelman toimenpiteiden eteneminen (syksy 2017)

Tasa-arvo-ohjelman teema	Punainen	Keltainen	Vihreä	Sininen	Yhteensä
2 Työelämän tasa-arvo	-	5	3	3	11
3 Työ & perhe, vanhemmuus	-	2	3	1	6
4 Koulutuksen ja liikunnan tasa-arvo	-	1	5	3	9
5 Naisiin kohdistuva & lähisuhdeväkivalta	-	1	2	-	3
6 Miesten hyvinvointi ja terveys	-	1	2	-	3
7 Valtavirtaistaminen, ml. kärkihankkeet	-	4	5	-	9
Yhteensä	0	14	20	7	41

Ohjelman toimenpiteet ovat käynnistyneet keskimäärin hyvin. Aikaa keskeneräisten toimenpiteiden toteuttamiseen on jäljellä noin vajaa vuosi: Siksi vielä alkuvaiheessa oleviin toimenpiteisiin on kiinnitettävä erityisesti huomiota jotta ne toteutuisivat suunnitellusti. Yhtä toimenpidettä ei tulla käynnistämään. Seuraavassa ohjelman toimenpiteiden etenemistä tarkastellaan lyhyesti teemoittain ja luvuissa 2–7 toimenpiteitä ja niiden etenemistä kuvataan yksityiskohtaisemmin.

Ohjelman toteuttamista jatketaan ja siitä laaditaan loppuraportti hallitukselle vuoden 2019 alkuun mennessä.

Vahvistetaan tasa-arvoa työelämässä

Työelämän tasa-arvoa vahvistetaan muun muassa samapalkkaisuusohjelman avulla ja segregatiota lieventävillä toimilla. Segregaation lieventäminen tarvitsee lisätukea. Pitkäjänteistä työtä sukupuolten tasapuolisen edustuksen saamiseksi valtio-omisteisten yhtiöiden hallituksiin ja johtoryhmiin on jatkettu. Lisäksi vahvistetaan johtajuustilastojen tuotantoa. Hallituksen tavoitteena on lisätä sukupuolten tasapuolista edustusta pörssiyritysten hallituksissa. Syksyllä 2018 arvioidaan toteutuneen ja odotettavissa olevan kehityksen perusteella lainsäädäntötarve. Tavoite selvittää valtio-omisteisia yrityksiä koskevan ohjelman laajentamista kuntasektorille ja muihin julkisoikeudellisessa määräysvallassa oleviin yrityksiin tarvitsee lisätukea.

Turvapaikanhakijoille vastaanottokeskuksissa annettavaan koulutukseen on valmisteltu tietopaketti tasa-arvosta suomalaisessa yhteiskunnassa. Tähän toimenpidekokonaisuuteen esitetään muutosta. Maahanmuuttajien, erityisesti maahanmuuttajanaisten, integroitumisen ja työllistymisen vahvistamiseksi on kehitetty koulutuksen toteuttamistapoja jotta myös kotona lapsiaan hoitavat voisivat osallistua koulutukseen.

Tuetaan työn ja perhe-elämän yhteensovittamista sekä vanhemmuutta

Erillisellä 2500 euron korvauksella on tasattu naispuolisen työntekijän perhevapaista aiheutuvia vanhemmuuden kustannuksia työnantajille huhtikuusta 2017 alkaen. Tuki maksetaan kaikille työnantajille, jotka maksavat työsopimuksen tai työ- tai virkaehtosopimuksen perusteella palkkaa vähintään yhdeltä kuukaudelta äitiysrahakauden aikana. Työikäisten naisten ja miesten mahdollisuuksia omaisen hoitoon lisättäessä arvioidaan ko. hanketta ja kokeiluja tasa-arvon kannalta. Vanhemmuuden tukeminen mm. eropalveluilla on käynnistetty, asiantuntijoiden osaamista on vahvistettu ja eroaville vanhemmille on tarjolla tukea ja mm. uusi työväline ”Vanhemmuussuunnitelma”. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lainsäädännön valmistelu etenee syksyn 2017 lausuntokierroksen jälkeen.

Työn ja perheen yhteensovittamisen toimenpiteistä vasta alkuvaiheessa on yksi, äitiyspäivärahauden joustavoittaminen ja perheystävällisten käytäntöjen vahvistaminen. Äitiysvapaakauden joustavoittamisen selvittäminen liitettiin yhteen perhevapaauudistuksen kanssa ja kun hallitus helmikuussa 2018 päätti pysäyttää perhevapaauudistuksen jää tämä toimenpide toteuttamatta.

Edistetään sukupuolten tasa-arvoa koulutuksessa ja liikunnassa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uudistamisessa huomioitiin tasa-arvonäkökulma mm. varhaiskasvatuksen tavoitteiden, arvopohjan ja toimintakulttuurin määrittelyssä ja niiden perusteiden toteutumista seurataan. Uusi peruskoulu-ohjelmalla lisätään tasa-arvoa ja kehittämishankkeilla tuetaan tasa-arvoisen ja sukupuolitietoisin kasvatuksen ja koulutuksen sekä oppimateriaalien kehittämistä. Peruskoulujen ja oppilaitosten tasa-arvosuunnittelun tukemista jatketaan.

Vähennetään naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja lähisuhdeväkivaltaa

Istanbulin sopimuksen veloitteet ohjaavat pääosaa naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan toimista. Sopimuksen toimeenpanosuunnitelma valmistui loppusyksystä 2017 ja sen toteuttamista koordinoi keväällä 2017 aloittanut toimikunta. Palveluja vahvistetaan mm. niin että turvakotien rahoitusta kasvatetaan vuodesta 2016 70 prosentilla vuoteen 2019 mennessä, vuoden 2016 lopulla käynnitettiin valtakunnallinen ympärivuorokautinen auttava puhelin ja sitä laajennettiin tämän vuoden alussa. Lisäksi seksuaalisen väkivallan uhrien hoitoketjua on levitetty eri sairaanhoitopiireille ja seksuaalisen väkivallan uhrien tukikeskus on aloittanut Helsingissä. Kriteereistä joiden perusteella naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan tapauksia ohjataan soviteltavaksi valmistellaan selvitystä. Palvelujen kehittämisessä ja Istanbulin sopimuksen veloitteiden toteuttamisessa tarvitaan edelleen tukea ja resursseja. Euroopan neuvosto monitoroi parhaillaan (keväällä 2018) Suomea Istanbulin sopimuksen toimeenpanosta.

Parannetaan miesten hyvinvointia ja terveyttä

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kärkihankkeessa mm. valtionavustushakemusten arvioinnissa huomioitiin se onko hyviä käytäntöjä kohdennettu pojille ja miehille. Tasaveroista vanhemmuutta ja isän asemaa vanhempana on tuettu neuvoloiden asiakastyön oppaalla, tiedottamalla ja sisällyttämällä aihe perhekeskustoimintamalliin. Ammattilaisten miehiin ja poikiin liittyvää mieserityistä osaamista on sisällytetty Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmaan, mutta se tarvitsee lisätukea.

Yhteiskunnallisella päätöksenteolla edistetään sukupuolten tasa-arvoa

Kaikki ministeriöt kattavalle tasa-arvotyölle on viime vuosina luotu rakenne ja kaikissa ministeriöissä toimivat tasa-arvotyöryhmät toteuttavat valtavirtaistamista suunnitelmallisesti. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen ei kuitenkaan ole vielä vakiintunut osaksi ministeriöiden valmistelu- ja päätöksentekoprosesseja. Vaikuttavuuden lisäämiseksi ja tulosten saamiseksi ministeriöissä tarvitaan poliittisen ja virkamiesjohdon tuki, sitoutumista tarvittaviin työtapojen muutoksiin, lisää osaamista, tietoa ja työpanosta.

Perustieto ja osaaminen sukupuolten tasa-arvosta on ministeriöissä tällä hetkellä riittämätöntä. Vain osa valtioneuvostosta käyttää sukupuolittain eriteltyä tietoa valmistelussa ja päätöksenteon pohjana usein tai toisinaan. Vain 15% vuonna 2016 annetuista hallituksen esityksistä sisälsi jonkinasteista sukupuolivaikutusten arviointia. STM on tukenut ministeriöiden tasa-arvotyötä tuottamalla sukupuolittain eriteltyä, politiikka-aloihin liittyvää tietoa sekä kouluttamalla ja konsultoinnilla. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen peruskoulutusta on syytä vahvistaa (esim. VNHY:n tarjoama vuosittainen koulutus, tasa-arvosisältöjä valtioneuvoston perehdytyskoulutukseen, ns. VN-passiin). Lisäksi ministeriöiden on vahvistettava sukupuolittain eriteltyä tiedon tuottamista ja käyttöä toiminnassaan.

Tasa-arvo-ohjelmaan kirjatuihin hallituksen kärkihankkeisiin ja uudistuksiin on tunnistettu sukupuolten tasa-arvoon liittyviä haasteita ja luotu tasa-arvoa edistäviä toimenpiteitä. Sukupuolinäkökulman sisällyttäminen on kuitenkin ollut paikoin haasteellista ja etenee vaihtelevasti. Tämä johtuu mm. siitä, että monet hankkeista olivat jo käynnistyneet ja määritelleet tavoitteensa ennen kuin päätös niiden sisällyttämisestä tasa-arvo-ohjelmaan tehtiin. Toimenpiteitä ja vaikuttavuutta voitaneen arvioida

paremmin tasa-arvo-ohjelman loppuraportin yhteydessä ja osana hankkeiden omaa arviointia. Budjetin sukupuolivaikutusten arviointi on potentiaalisesti merkittävä tasa-arvon edistämisen väline. Kaikilla ministeriöillä on vaatimusten mukainen tasa-arvotarkastelu talousarvioesityksessään, mutta nykyinen käytäntö ei tee mahdolliseksi tarkastella budjetin jakautumista sukupuolittain. Tällä hallituskaudella osoitetaan erityisresursseja sukupuolitietoisien budjetoinnin kehittämiseen. Hankkeesta saadaan tuloksia syksyllä 2018.

2 VAHVISTETAAN TASA-ARVOA TYÖELÄMÄSSÄ

HALLITUSKAUDEN TAVOITTEET

Hallitus pyrkii yhteistyössä työmarkkinaosapuolten kanssa pienentämään naisten ja miesten palkkaeroja muun muassa toteuttamalla samapalkkaisuohjelmaa. Tavoitteena on myös lieventää työmarkkinoiden jakautumista naisten ja miesten aloihin ja ammatteihin. Hallitus pyrkii parantamaan ulkomaalaistaustaisten naisten ja miesten mahdollisuuksia työllistyä ja integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan. Hallituksen tavoitteena on varmistaa kehitys, jolla saavutetaan sukupuolten tasapuolinen edustus suurten ja keski suurten pörssiyritysten hallituksissa. Valtio jatkaa ohjelmaa sukupuolten tasapuolisen edustuksen varmistamiseksi valtio-omisteisten yhtiöiden ylimmässä johdossa. Ohjelmaa laajennetaan muihin julkisomisteisiin yhtiöihin.

2.1 Toteutetaan vuosina 2016–2019 kolmikantainen samapalkkaisuohjelma, jonka tavoitteena on kaventaa naisten ja miesten keskimääräistä palkkaeroa.

Toimenpiteet ja arviointia

Hallitus ja työmarkkinakeskusjärjestöt jatkavat työtään palkkatasa-arvon eteen toteuttamalla samapalkkaisuohjelmaa 2016–2019. Naisten ja miesten säännöllisen työajan keskipalkkojen ero oli 16,3 % vuonna 2016. Eurostatin mukaan vuonna 2015 palkkaero oli Suomessa suurempi (17.3%) kuin EU-maissa keskimäärin (16.3%) ja seitsemänneksi suurin kaikista EU-maista. Samapalkkaohjelman lähtökohtana on tasa-arvolain samapalkkaisuperiaate. Ohjelma keskittyy palkka- ja sopimuspolitiikkaan, palkkausjärjestelmiin, työpaikan tasa-arvosuunnitelmiin ja palkkakartoituksiin sekä palkkatietämyksen lisäämiseen. Lisäksi tavoitteena on muuttaa koulutuksen ja työelämän perinteistä sukupuolijakoa sekä löytää keinoja työn ja perheen yhteensovittamiseen. Ohjelmassa on toteutettu Palkkauksen kannustavuus ja oikeudenmukaisuus -seminaari ja julkaistu Työelämän muutosten vaikutuksia naisten ja miesten työmarkkina-asemaan ja samapalkkaisuuteen kunta-alalla ja valtiolla tarkasteleva selvitys. Keväällä 2017 käynnistettiin segregaaation lieventämiseen tähtäävä Purkutalkoot-tutkimushanke. Hankkeessa pyritään vastaamaan siihen, millaisten käsitysten ja prosessien tuloksena nuoret päätyvät valitsemaan tiettyjä ammattialoja ja mitä sukupuolittuneita merkityksiä valintoihin liittyy. Tutkimustiedon pohjalta kehitetään sukupuolierojen kaventamista tukevia suosituksia ja käytäntöjä niin, että nais-/miesenemmistöiset alat olisivat tulevaisuudessa houkuttelevampia molemmille sukupuolille. Hanke valmistuu kesäkuussa 2019. Työmarkkinakeskusjärjestöt ovat selvittäneet työpaikan tasa-arvosuunnitelmien kattavuutta ja laatua (selvitys valmistuu alkuvuodesta 2018). Tasa-arvasioista vastaavalla ministerillä ja työmarkkinakeskusjärjestöjohtajilla on ollut kolme korkean tason tapaamista, joissa on käsitelty ajankohtaisia samapalkkaisuuskysymyksiä.

Yhteyshenkilö: Outi Viitamaa-Tervonen/STM

2.2 Työmarkkinoiden jakautumista miesten ja naisten aloihin ja ammatteihin lievennetään nivomalla tämä näkökulma nykyistä paremmin työvoima- ja yrittäjäpalvelujen kehitystyöhön sekä vahvistamalla työ- ja elinkeinohallinnon asiantuntijoiden koulutusta segregaaation purkamisessa.

Toimenpiteet ja arviointia

Työ- ja elinkeinohallinnon asiantuntijoita ja psykologeja on koulutettu segregaaation purkamisesta työ- ja elinkeinopalveluiden keinoin. Henkilöstökoulutusta on ollut tarjolla koko TE-palvelun (TE=työ- ja elinkeino) henkilöstölle opintopiirin muodossa ja ohjauksen asiantuntijoille osana ohjauksen syventävää valmennusohjelmaa. Tasa-arvo-opintopiiri on toteutunut 2 kertaa ja sen on suorittanut loppuun 12 henkilöä. Segregaaation purkamiseen liittyvistä henkilöstökoulutuksista ja tavoitteesta saada koko TE-palvelun henkilöstö osallistumaan opintopiiriin on informoitu TE-johtajia ja TE-palvelujohtajia. Lisäksi segregaaation purkamisen näkökulma on sisällytetty monikulttuurisen ohjauksen koulutukseen TE-palvelujen asiantuntijoille ja psykologeille (31 osallistujaa). Koulutukseen on tähän mennessä osallistunut alle yksi prosentti TE-palveluissa työskentelevistä (n. 2600 henkilöä), joten tavoitteeseen pääseminen edellyttää lisätoimia.

Yhteyshenkilöt: Jarmo Palm, Heini Ranttilä ja Minna Katko/TEM

2.3 Parannetaan sukupuolinäkökulma huomioiden ulkomaalaistaustaisten miesten ja naisten mahdollisuuksia työllistyä.

Toimenpiteet ja arviointia

Ulkomaalaistaustaisten naisten ja miesten työllistymismahdollisuuksien parantamiseksi on kerätty tietoa mm. ulkomaalaisten ja ulkomaalaistaustaisten työllisyydestä ja työttömyydestä sekä segregaatista. Jatkossa tullaan kiinnittämään asiaan (mm. sukupuolen tai kansallisuuden mukaisiin eroihin) huomiota toiminnan ja toimenpiteiden suunnittelussa sekä esim. koulutuksissa. (ks. myös tmp 2.5)

Yhteyshenkilö: Anna Bruun/TEM

2.4 Vahvistetaan tasa-arvoisältöä ja sukupuolinäkökulmaa kansainvälistä suojelua hakevien vastaanottopalveluissa sekä kansainvälistä suojelua saaneiden ja muiden maahanmuuttajien kotoutumista edistävissä palveluissa ja tukitoimissa.

Toimenpiteet ja arviointia

2.4a Tasa-arvoisällön vahvistaminen kansainvälistä suojelua hakevien palveluissa ja tukitoimissa:

Turvapaikanhakijoille laadittua perehdyttämismateriaalia kehitettiin siten, että siinä on aikaisempaa vahvemmin mukana sukupuolten tasa-arvoon (ja lisäksi yhdenvertaisuuteen) liittyvää sisältöä. Aineisto liitetään osaksi Suomalaisen yhteiskunnan kurssia joka käydään läpi turvapaikanhakijoiden työ- ja opintotoiminnan aikana. Kurssi on pakollinen kaikille yli 16-vuotiaille. Päivitetty aineisto otetaan käyttöön kaikissa turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskuksissa.

Yhteyshenkilöt: Tiina Snellman/SM, Eeva Raevaara/STM

2.4b Maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen tasa-arvoisältöjen vahvistaminen:

Uusi hankintalaki tuli voimaan 1.1.2017. Tämän johdosta TEM antoi syksyllä 2017 uuden ohjeen työvoimakoulutuksen ja muiden työvoimapalveluiden hankinnoista. Uudessa ohjeistuksessa tarkennettiin, miten kotoutumiskoulutuksen hankinnoissa tulee ottaa huomioon hallitusohjelman ja hallituksen tasa-arvo-ohjelman tavoitteet sekä mitä tarkoitetaan tasa-arvoisällillä ja sukupuolinäkökulmalla.

Yhteyshenkilö: Markku Virtanen/TEM

2.4c Vahvistetaan tasa-arvoisältöä ja sukupuolinäkökulmaa kansainvälistä suojelua saaneiden ja muiden maahanmuuttajien kotoutumista edistävissä palveluissa ja tukitoimissa:

Aikuisten maahanmuuttajien koulutusta on uudistettu vuoden 2018 alusta lukien rakenteellisesti niin, että se ottaa aikaisempaa paremmin huomioon eri kohderyhmien tarpeet. Ongelmana on ollut miten tavoittaa koulutukseen sellaiset turvapaikanhakija- tai maahanmuuttajanaiset joilla on heikot perustaidot. Osa on muutaman lähtömaassa suoritetun perusopetusvuoden varassa, osa jopa luku- ja kirjoitustaidottomia. Näillä kahdella uudistuksella parannetaan erityisesti aikaisemmin katveeseen jääneiden ryhmien, kuten kotona lapsia hoitavien vanhempien, mahdollisuuksia osallistua koulutukseen. Valmistelussa on tehty tiivistä yhteistyötä TEMin, OPH:n, kuntaliiton ja pääkaupunkiseudun kuntien kanssa.

1) Vuoden 2018 alusta käynnistynyt uudistettu aikuisten perusopetus on yksilöllistettävissä eri vaiheissa. Joustoa on myös siinä, että sekä kokopäiväinen että osa-aikainen opiskelu on mahdollista. Lisäksi aineopintoina voi opiskella yhden tai useamman oppiaineen kursseja. Eduskunta hyväksyi 29.12.2016 perusopetuslain muutoksen (Laki perusopetuslain 1 ja 46 §:n muuttamisesta 1507/2016). Opetushallitus antoi uudet aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 12.6.2017 ja ne tulivat voimaan 1.1.2018. 2) Lisäksi vuoden 2018 alusta on vapaan sivistystyön opilaitoksissa käynnistetty uusi maahanmuuttajille tarkoitettu koulutus joka tarjoaa erityisesti kotona lapsia hoitaville vanhemmille mahdollisuuden luku- ja kirjoitustaidon ja suomen/ruotsin kielen opiskeluun silloin kuin koko perusopetuksen suorittaminen ei ole tavoitteena. Uudistuksen ennakoitaan kotoutumissuunnitelmien ja rahoituksen kytkennän vuoksi lisäävän kotivanhemmille laadittavia kotoutumissuunnitelmia ja parantavan myös tätä kautta koko perheiden kotoutumista. Eduskunta hyväksyi 12.12.2017 vapaan sivistystyön lain muutoksen (Laki vapaasta sivistystyöstä annetun lain muuttamisesta 965/2017). Opetushallitus antoi 20.12.2017 vapaan sivistystyön lukulaitokoulutuksen opetus-

suunnitelmasuosituksen joka tuli voimaan 1.1.2018. Uudistukseen liittyvässä informaatio-ohjauksessa on yhteistyössä Suomen Kuntaliiton kanssa korostettu sitä, että kunnissa tulisi luoda – tai mikäli koulutuksen ylläpitäjä on muu kuin kunta, yhteistyössä koulutuksen ylläpitäjien kanssa – erilaisia varhaiskasvatuksen muotoja, jotka mahdollistavat kotivanhempien osallistumisen koulutukseen.

Yhteyshenkilö: Kirsi Kangaspunta/OKM

2.5 Tuetaan ulkomaalaistaustaisissa perheissä naisten ja miesten tasapuolisen lasten hoitovastuun jakamista tasa-arvoisen työllistymisen ja opiskelumahdollisuuksien edistämiseksi (Osana Valtion kotouttamisohjelmaa)

Toimenpiteet ja arviointia

Maahanmuuttajataustaisten vanhempien tasa-arvoisen työllistymisen ja opiskelumahdollisuuksien edistämiseksi on käynnistetty toimia, joilla kehitetään ja otetaan käyttöön sellaisia koulutusmalleja, joihin myös kotona lapsia hoitavilla olisi helppoa osallistua (ks. myös edellä 2.4c). Toimilla ei siis ole pyritty ratkaisemaan asiaa nimenomaan tukemalla hoivavastuun tasaisempaa jakamista perheissä.

Hallituksen puolivälitarkastelussa päätettiin luoda kotona lapsia hoitavien maahanmuuttajavanhempien koulutukseen pysyvä joustava malli, joka otetaan käyttöön 2018. Opetushallitus laatii parhailaan opetussuunnitelman perusteita tälle koulutukselle, jonka toteuttavat vapaan sivistystyön oppilaitokset. Koulutukseen voi hakeutua, jos kunnan vastuulla oleva kotoutumissuunnitelma on tehty. Tavoitteena on, että koulutuksen ajaksi järjestettäisiin osallistujien lapsille lastenhoito. Kotoutumispalveluiden ulkopuolelle helposti jäävät, esim. lapsia kotona hoitavat naiset on otettu erityiseksi kohde-ryhmäksi useassa Kotona Suomessa -pilottihankkeen alkuvaiheen palvelukokonaisuudessa. Maahanmuuttajataustaisten vanhempien kotoutumisen tukemiseksi on mm. selvitetty (Elinvoimaa alueelle 1 | 2016) kotonaan lapsia hoitavien maahanmuuttajataustaisten vanhempien kotoutumista tukevia koulutuksen toteuttamistapoja. Yhteyshenkilöt: Anna Bruun ja Varpu Taarna/TEM

2.6 Hallituksen tavoitteena on sukupuolten tasapuolisen edustuksen lisääminen pörssi-yhtiöiden hallituksissa. Hallitus seuraa tavoitteen toteutumista ja yhtiöiden toimia valtioneuvoston periaatepäätöksen (19.2.2015) mukaisesti. Yhtiöiden tulee päättää omista tavoitteistaan ja toimenpiteistään sekä raportoida etenemisestä. Hallitus seuraa kehitystä ja arvioi syksyllä 2018 lainsäädäntötarvetta. Hallituksen tavoitteena on, että tasapuolinen edustus saavutettaisiin Arvopaperimarkkinayhdistyksen hallinnointikoodin suositusten mukaisesti ja yhtiöiden omin toimin.

Toimenpiteet ja arviointia

Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaan suurten ja keskisuurten pörssi-yhtiöiden tuli viimeistään 30.6.2016 asettaa ja julkistaa yhtiökohtainen tavoite tasapuolisen edustuksen saavuttamisesta. Vuoden 2017 alusta lähtien yhtiöiden on vuosittain julkistettava se, miten tavoitteiden toteutumisessa on edistytty ja toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi.

Arvopaperimarkkinayhdistyksen listayhtiöiden hallinnointikoodi on vuodesta 2008 alkaen ohjeistanut yrityksiä siihen, että hallituksissa on oltava molempia sukupuolia. Uudessa hallinnointikoodissa vaaditaan yhtiöitä määrittämään hallituksen monimuotoisuutta koskevat periaatteet (suositus 9). Pörssi-yhtiöiden on vuoden 2017 alusta ilmoitettava monimuotoisuusperiaatteitaan koskevassa kuvauksessa vähintään tavoitteet yhtiön hallituksessa toteutuvalla molempien sukupuolten edustukselle, toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja miten tavoitteiden toteutumisessa on edistytty.

Keväällä 2017 pörssi-yhtiöt julkaisivat ensi kertaa monimuotoisuusperiaatteensa ja sukupuolten edustusta koskevat tavoitteensa. Noin 30 prosenttia yhtiöistä ei raportoinut tavoitteita hallituksen jäsenten sukupuolijakaumasta. Niistä yhtiöistä, jotka raportoivat tavoitteistaan, 39 totesi yhtiön tavoitteena olevan, että molemmat sukupuolet ovat edustettuina hallituksessa. Osa yhtiöistä tavoitteli tasapainoista tai tasapainoisempaa sukupuolijakaumaa, tai vähintään kahta kummankin sukupuolen edustajaa hallituksessa. 9 yhtiötä kuvasi tavoitetta osuutena ja 1 yhtiö kertoi tavoitteekseen säilyttää sopiva tasapaino sukupuolijakaumassa yhtiön hallituksessa. Osa yhtiöistä esitti tavoitteen prosessina esimerkiksi rekrytointiin liittyen. Vain harva yhtiöistä on kertonut tavoitteiden toteuttamisesta. Tähän on oletettavasti vaikuttanut se, että raportit annettiin vuonna 2017 ensimmäistä kertaa. Voidaan todeta, että yhtiöiden tasa-arvotavoitteiden asettamista ja raportointia on seurattava, jotta raportointi palvelee tulevaisuudessa sukupuolten tasapuolisen edustuksen vahvistamista pörssi-yhtiöiden hallituksissa. Syksyllä 2018 arvioidaan toteutuneen ja odotettavissa olevan kehityksen perusteella lainsäädäntötarve prosenttitavoitteen osalta.

Yhteyshenkilöt: Markus Tervonen/OM, Eeva Raevara/STM

2.7 Vakiinnutetaan mahdollisuuksien mukaan sukupuolen mukaan jaoteltujen johtajuustilastojen tuotanto.

Toimenpiteet ja arviointia

Tavoitteena on, että Tilastokeskus vakiinnuttaa tilastotuotannossaan sukupuolen mukaan jaoteltujen johtajuustilastojen tuotannon taloudellisten resurssien sallimissa puitteissa. Tilastokeskus on kerännyt aiempaa laajempia johtajatietoja ja julkaissut uudet tiedot sukupuolten tasa-arvon teemasivuilla marraskuussa 2017 (yritysten ylin johto ja johtajat työelämässä). Uudet tiedot julkaistaan myös Sukupuolten tasa-arvo -taskutilastossa keväällä 2018. Laajemmat yhtiöihin ja johtajien taustamuuttujiin pohjautuvat selvitykset voidaan tehdä Tilastokeskuksessa maksullisena toimeksiantona. Lisäksi VM:n koordinoima ja eri ministeriöiden sekä mm. elinkeinoelämän ja tutkimuslaitosten edustajista koostuva johtajuustilastoverkosto kehittää sukupuolenmukaista johtajuustilastointia ja kokoaa yhteen ko. alueen keskeiset toimijat.

Yhteyshenkilöt: Minna Sneck/VM, Eeva Raevara/STM

2.8 Hallitus jatkaa ohjelmaa naisten osuuden lisäämiseksi valtio-omisteisten yhtiöiden hallituksissa ja johtoryhmissä aiempien tavoitteiden ja valtion omistajapolitiikkaa koskevan valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti. Kaikki ministeriöt raportoivat naisten ja miesten osuudet omistajaohjauksessaan olevien yhtiöiden hallituksista ja johtoryhmistä vuosittain Suomen hallituksen vuosikertomuksessa.

Toimenpiteet ja arviointia

Valtio on jatkanut vuonna 2004 aloittamaansa ohjelmaa (Liite 1) naisten osuuden lisäämiseksi valtio-omisteisten yhtiöiden hallituksissa. Valtion mahdollisuus vaikuttaa hallitusten jäsenten nimityksiin vaihtelee riippuen mm. valtion omistusosuudesta ja mahdollisista osakassopimuksista. Siksi tilannetta on tarkasteltu myös yhtiöryhmittäin eriteltyinä (Liite 2). Valtiolla on suora edustus sellaisten yhtiöiden hallituksissa, jotka ovat kokonaan valtion omistuksessa, joissa valtio on enemmistöomistaja tai joissa valtio on niin merkittävä vähemmistöomistaja, että sillä on tosiasiallinen määräysvalta. Valtion osittain omistamissa pörssiyhtiöissä ja merkittävimmässä listaamattomissa yhtiöissä on nimitystoimikunnat, joissa valtion edustaja toimii joko puheenjohtajana tai jäsenenä.

Valtion kokonaan omistamissa ja enemmistöyhtiöissä tavoitteena on että hallituksissa on naisia ja miehiä vähintään 40 %. Vähemmistöyhtiöissä on valtion ja valtiota edustavien toimijoiden edistettävä tasa-arvoista edustusta siten, että ne nimeävät ehdokkaita hallitusten jäseniksi tasa-arvotavoitteita toteuttavalla tavalla. Vuonna 2016 yhtiökokouksissa valtion nimityksistä naisten osuus oli hieman alhaisempi (43 %) kuin vuonna 2014 (45%). Naisten osuus kaikista hallituspaikoista pysyi ennallaan, suhteellisen hyvällä tasolla, valtion kokonaan omistamissa yhtiöissä (osuus 45% molempina vuosina) ja valtioenemmistöisissä pörssiyhtiöissä (41%). Myös valtion vähemmistöomistuksessa olevissa listaamattomissa yhtiöissä (20%) osuus pysyi samana. Kahdessa yhtiöryhmässä naisten osuus hallitusten jäsenistä kasvoi parilla prosentilla vuoteen 2016 mennessä. Näin tapahtui valtioenemmistöisissä listaamattomissa yhtiöissä (2016: 29%) ja valtiovähemmistöisissä pörssiyhtiöissä (2016: 35%). Erityistehtäväyhtiöistä on saatavilla naisten osuus vain vuodelta 2016 ja se oli 44%. Yksittäisissä yrityksissä naisten ja miesten osuus vaihtelee, ja tämä vaihtelu ei näy suoraan keskiarvoja tarkastelemalla.

Tasa-arvo-ohjelmaan on ensimmäistä kertaa kirjattu raportointi johtoryhmien kokoonpanon seuramisesta. Naisten keskimääräinen osuus yritysten johtoryhmien jäsenistä vaihteli 27 prosentista 40 prosenttiin eri yritysryhmissä vuonna 2016. Luvut on ilmoitettu vain vuodelta 2016. Loppuraportissa voidaan tarkastella muutosta vuosina 2016-2017.

Yhteyshenkilö: Sinikka Mustakari/VNK

2.8a Selvitetään valtio-omisteisia yhtiöitä koskevan ohjelman laajentamista kuntasektorille ja muihin julkisoikeudellisessa määräysvallassa oleviin yrityksiin.

Toimenpiteet ja arviointia

Naisten ja miesten edustusta kuntaomisteisten yhtiöiden ylimmillä paikoilla on selvitetty ensimmäistä kertaa. STM:n ja Kuntaliiton Tilastokeskuksella teettämä raportti naisten ja miesten edustuksesta kuntaomisteisten yhtiöiden ylimmässä johdossa (vuonna 2015) julkaistiin kesäkuussa 2017. Kuntien omistamien osakeyhtiöiden hallitusten jäsenistä 34,0 prosenttia oli naisia vuonna 2015. Toimitusjohtajista naisia oli 23,6 prosenttia ja hallitusten puheenjohtajista 16,0 prosenttia. Noin 10 prosentissa yhtiöiden hallituksia ei ollut lainkaan naisjäseniä. Kuntaenemmistöisten yhtiöiden johto- ja hallintoeliimiin sovelletaan tasa-arvolain ns. tasapuolisuussäännöstä. KHO on linjannut vuoden 2017 alussa, että ko. säännöstä sovelletaan kuntaenemmistöisten yhtiöiden hallitukseen niiltä osin, kun kyse on luottamushenkilöasemassa olevien henkilöiden nimittämisestä hallitukseen (KHO:2017:2). Lisäksi Kuntaliiton omistaja- ja konserniohjaussuosituksissa vuodelta 2015 on kirjattu, että hallituksen kokoonpanossa on otettava huomioon tasa-arvolain vaatimusten täyttyminen (Suomen kuntaliitto 2015). Jatkossa seurataan naisten ja miesten edustuksen kehitystä kuntaomisteisten yhtiöiden hallituksissa ja arvioidaan lisätoimien tarvetta.

Yhteyshenkilöt: Minna Sneck/VM, Eeva Raevara/STM

3 TUETAAN TYÖ- JA PERHE-ELÄMÄN YHTEENSOVITTAMISTA SEKÄ VANHEMMUUTTA

HALLITUSKAUDEN TAVOITTEET

Hallitus parantaa naisten ja miesten mahdollisuuksia sovittaa yhteen työtä ja perhe-elämää eri elämänvaiheissa ja vähentää työnantajille aiheutuvia perhevapaakustannuksia. Hallitus tukee vanhemmuutta vahvistamalla vanhemmille tarkoitettua eropalvelua ja uudistaa lapsen huolto- sekä tapaamisoikeutta koskevaa lainsäädäntöä.

3.1 Naisten tasa-arvoista kohtelua ja työllistymistä edistetään tasaamalla perhevapaista työnantajille aiheutuvia kustannuksia 2500 euron kerta-korvauksella.

Toimenpiteet ja arviointia

Naispuolisen työntekijän perhevapaista aiheutuvia vanhemmuuden kustannuksia tasataan työnantajalle maksettavalla 2 500 euron kertakorvauksella (HE 163/2016 vp). Tuki maksetaan kaikille työnantajille, jotka maksavat työsopimuksen tai työ- taikka virkaehtosopimuksen perusteella palkkaa vähintään yhdeltä kuukaudelta äitiysrahakauden aikana. Korvauksen saamisen edellytyksenä on myös se, että työsuhde ko. työnantajaan on kestänyt vähintään kolme kuukautta ennen äitiysrahakauden alkua ja työsuhde perustuu vähintään vuodeksi tehtyyn työsopimukseen. Lisäksi työajan tulee olla äitiysrahakauden alkaessa vähintään 80 prosenttia alan kokoaikaisen työntekijän säännöllisestä työajasta. Korvauksella tuetaan pysyvien ja jatkuvien työsuhteiden syntymistä. Laki (1342/2016) tuli voimaan 1.4.2017.

Yhteyshenkilö: Pekka Humalto/STM

3.2 Selvitetään vuoden 2016 loppuun mennessä mahdollisuus joustavoittaa äitiyspäiväraahakauden alkamisajankohtaa.

Toimenpiteet ja arviointia

Asian selvittäminen siirrettiin syksyllä 2017 osaksi laajempaa perhevapaiden uudistamista. Helmikuussa 2018 hallitus päätti keskeyttää uudistuksen valmistelun. Toimeenpiteen eteneminen on auki (2/2018).

Yhteyshenkilö: Pekka Humalto/STM

3.3 Työn ja perheen yhteensovittamista sujuvoitetaan vahvistamalla perheystävällisiä käytäntöjä työpaikoilla (Osana Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma -kärkihanketta)

Toimenpiteet ja arviointia

Perheystävällisten työpaikkojen kokonaisuuteen liittyvät toimenpiteet ovat käynnistyneet kuudessa maakunnassa (Pohjois-, Keski- ja Etelä-Pohjanmaa, Satakunta, Keski-Suomi ja Päijät-Häme) vuonna 2017. Kunnat, järjestöt ja yritykset kehittävät työpaikkojensa perheystävällisyyttä omista tarpeistaan lähtien yksilöllisesti suunniteltujen kehittämisprosessien puitteissa. Kehittämistyö tapahtuu Väestöliiton ja Työterveyslaitoksen asiantuntijoiden tukemana. Lisäksi käynnistetään Kunteko -hankkeen kanssa yhteistyössä kehittämisverkosto joulukuussa 2017. Maakunnille on järjestetty useita toimeenpanoa tukevia tilaisuuksia mm. ns. LAPE-päivien ja Toimintakulttuurin muutos -kehittämispäivien yhteydessä. Yritysten rekrytointi on saatu päätökseen kolmessa maakunnassa ja kolmessa se on parhaillaan käynnissä. Mukana on yrityksiä eri toimialoilta, mm. kaupan alalta. Koulutushankinta on valmisteilla ja tarjouksia arvioidaan parhaillaan.

Yhteyshenkilö: Jaana Vastamäki/STM

3.4 Työikäisten miesten ja naisten mahdollisuuksia omaisen hoitamiseen lisätään sukupuolinäkökulma huomioiden (Osana Kehitetään ikäihmisten kotihoitoa ja vahvistetaan kaiken ikäisten omaishoitoa -kärkihanketta)

Toimenpiteet ja arviointia

Maakunnalliset omaisten hoitoon liittyvät kokeilut ovat käynnissä suunnitelmien mukaan. Hankkeissa tehdään itsearviointia. Kärkihankkeen ulkoinen arviointi on kilpailutuksessa, ja arviointi valmis vuoden 2019 alussa. Koko hanketta ja kokeiluja arvioidaan sukupuolten tasa-arvon kannalta, sillä se on yksi koko hankkeen läpileikkaavista periaatteista. Arvioinnin kannalta haasteellista on se, että melkein kaikki palvelujen käyttäjät ovat iäkkäitä naisia ja heitä hoitavat naishoitajat.

Yhteyshenkilö: Anja Noro/STM

3.5 Sukupuolinäkökulma otetaan huomioon kehitettäessä eroamassa olevien vanhempien tueksi tarkoitettua eropalvelua. Eropalvelua pyritään pilotoimaan muutamassa kunnassa ja se laajennetaan arvioinnin ja saatujen kokemusten perusteella valtakunnalliseksi vuoteen 2018 mennessä. (Osana Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma -kärkihanketta, STM)

Toimenpiteet ja arviointia

Maakunnallinen muutostyö käynnistyi vuoden 2017 alusta ja jatkuu 2018 loppuun. Eropalveluiden kehittäminen on käynnistynyt kaikissa 19 maakunnallisessa muutoshankkeessa eli hankkeet kattavat koko Suomen. Osana kehittämistyötä toteutetaan alueellisia/paikallisia koulutuksia, joilla vahvistetaan lasten, perheiden ja aikuisten palveluissa työskentelevien ammattilaisten osaamista eropalvelui-

den kokonaisuuteen liittyen hyvin toimivan palveluohjauksen varmistamiseksi. Hankkeessa vahvistetaan ammattilaisten osaamista mm. monimuotoisten perheiden kohtaamiseen tehdään vahvaa valistustyötä, jossa painotetaan viestiä kummankin vanhemman tehtävästä ja velvollisuudesta pitää huolta siitä, että lapsen suhde molempiin vanhempiin säilyy läheisenä erosta huolimatta.

Hankkeessa on luotu ”Vanhemmuussuunnitelma”, uusi työväline joka auttaa eroavia vanhempia löytämään yhdessä ratkaisut lasten asioiden järjestämiseksi eron jälkeen. Siten se vahvistaa molempien vanhempien säilymistä tasavertaisesti lapsen elämässä erosta huolimatta. Vanhemmuussuunnitelma on saanut kiinnostuneen vastaanoton sekä vanhemmilta että eropalveluissa toimivilta ammattilaisilta. Sen käyttö on avointa kaikille kiinnostuneille vanhemmille ja ammattilaisille. Sosiaali-, terveys- ja sivistystoimen ammattilaisia on koulutettu LAPE-hankkeen päivillä ja vuosittaisessa Erofoorumi-tapahtumassa ja nämä koulutukset ovat seurattavissa myös verkossa. Kaikkein vaativimpien huoltajuuskiistojen tukipalvelut keskitetään viidelle yhteistyöalueelle perustettaviin monialaisiin osamiskeskityksiin.

Yhteyshenkilö: Hanne Kalmari/STM

3.6 Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lainsäädännön uudistamisessa otetaan huomioon sukupuolinäkökulma. Keskiössä on lapsen etu ja molempien vanhempien vanhemmuuden jatkuminen myös eron jälkeen.

Toimenpiteet ja arviointia

Hallitusohjelmaan kirjattu lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lainsäädännön uudistaminen käynnistettiin OM:ssä tammikuussa 2016. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain soveltamisessa oikeusministeriön tietoon tulleista ongelmista ja ehdotuksista lain uudistamistarpeiksi laadittiin muistio. Saadusta palautteesta laadittiin tiivistelmä (OM Mietintöjä ja lausuntoja 35/2016) ja lisäksi OM selvitti lain muutostarpeita myös avoimessa verkkokeskustelussa 18.4.–8.5.2016. Verkkokeskustelussa saadusta palautteesta on laadittu yhteenveto (OM Mietintöjä ja lausuntoja 36/2016). Oikeusministeriön asetti 30.9.2016 työryhmän valmistelemaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain uudistamista. Työryhmä luovutti mietintönsä 29.9.2017 ja se lähetettiin lausuntokierrokselle, jonka jälkeen alkaa hallituksen esityksen valmistelu.

Yhteyshenkilö: Outi Kemppainen/OM

4 EDISTETÄÄN SUKUPUOLTEN TASA-ARVOA KOULUTUKSESSA JA LIIKUNNASSA

HALLITUSKAUDEN TAVOITTEET

Hallituksen tavoitteena on vahvistaa varhaiskasvatuksen ja koulutuksen tasa-arvotietoisuutta sekä tukea tasa-arvosuunnittelua peruskouluissa ja toisen asteen oppilaitoksissa. Hallitus pyrkii varmistamaan, että opetus- ja kasvatustyötä tekevien ja opinto-ohjaajien koulutus antaa välineitä käytännön tasa-arvotyöhön. Tavoitteena on kehittää koulujen ja työelämätoimijoiden yhteistyötä siten, että oppilailla on tulevaisuudessa mahdollisuus tutustua monipuolisesti eri aloihin. Hallitus edistää sukupuolten tasa-arvoa liikunnan resursoinnissa ja kirjastotoiminnassa.

4.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet uudistetaan ja tasa-arvonäkökulma otetaan valmistelussa huomioon. Uudet perusteet otetaan käyttöön 1.8.2017. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden toteutumista seurataan ja arvioidaan.

Toimenpiteet ja arviointia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on uudistettu. Sukupuolten tasa-arvon näkökulma on otettu kattavasti huomioon varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ja mm. varhaiskasvatuksen tavoitteiden, arvopohjan, toimintakulttuurin ja oppimisympäristön määrittelyssä. Varhaiskasvatuksen tavoitteet sukupuolten tasa-arvon kehittämisessä ovat sisältyneet varhaiskasvatussuunnitelman perusteitä tukeviin alueellisiin koulutuksiin, joita Opetushallitus on järjestänyt yhteistyössä Aluehallintovirastojen kanssa (yhteensä 17 kpl). Paikalliset ja lapsen henkilökohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat on otettu käyttöön viimeistään 1.8.2017. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden toteutumista tullaan seuraamaan ja arvioimaan Opetushallituksen sekä Karvin (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus) toimesta.

Yhteyshenkilö: Kirsi Alila/OKM

4.2 Sisällytetään opetus- ja kasvatustyötä sekä opinto-ohjausta tekevien perus- ja täydennyskoulutukseen sukupuoli- ja tasa-arvotietoisia opetus-sisältöjä ja menetelmiä. Opettajankoulutusfoorumi kokoaa keskeiset linjaukset opettajien perus- ja täydennyskoulutukseen elokuuhun 2016 mennessä. Foorumi jatkaa työtään ja seuraa linjausten toimeenpanoa vuoden 2018 loppuun.

Toimenpiteet ja arviointia

Uusi peruskoulu -ohjelma on käynnistetty. Sen avulla mm. lisätään tasa-arvoa ja vähennetään syrjäytyneiden nuorten määrää. Opettajankoulutuksen kehittämishankehaussa yhtenä painotuksena oli sukupuolten tasa-arvon edistäminen opettajankoulutuksessa. Hankkeilla vastataan oppimisen ja osaamistason epätasa-arvon haasteisiin. Vuoden 2017 opettajankoulutuksen kehittämishankkeilla tuetaan erikseen tasa-arvoisen ja sukupuolittietoisien kasvatuksen ja opetuksen sekä oppimateriaalien kehittämistä. Rahoitusta on myönnetty tähän teemaan liittyvään laajaan korkeakoulujen kehittämishankkeeseen (Sukupuolen ja muut erot huomioivan tasa-arvosuunnittelun ja -työn sisältöjen kehittäminen Suomen opettajankoulutuslaitoksiin SetSTOP). Opetus- ja kulttuuriministeriö on rahoittanut hankkeita, joissa tuotetaan koulutusta ja materiaalia tukemaan ammatillisen koulutuksen tasa-arvosuunnittelua. Opetus- ja kulttuuriministeriö on rahoittanut hankkeita, joissa tuotetaan koulutusta ja materiaalia ammatillisen koulutuksen tasa-arvosuunnittelun tueksi.

Yhteyshenkilö: Sanna Vahtivuori-Hänninen/OKM

4.3 Tuetaan peruskoulujen ja toisen asteen oppilaitosten tasa-arvosuunnittelua ajantasaisilla oppailla, koulutuksella ja seurannalla. Opetushallitus tukee oppilaitoksia tasa-arvotyössä ja arvioi tasa-arvosuunnittelun toteutumista.

Toimenpiteet ja arviointia

Opetushallitus on tukenut peruskoulujen ja oppilaitosten tasa-arvosuunnittelua mm. jalkauttamalla Tasa-arvotyö on taitolaji -opasta (2015) kouluihin ja viestimällä tehokkaasti tasa-arvosuunnittelusta eri kohderyhmille. OPH on tukenut kouluja antamalla tietoa ja konsultaatioapua haastavissa tilanteissa ja toiminut aktiivisesti tiedon jakajana sekä keskustelijana eri medioissa opasta seuranneen laajan julkisuuden johdosta. OPH on myös vastaanottanut valtavan määrän vihapostia ja pyrkinyt muokkaamaan asenteita niihin vastaamalla. OPH:n tasa-arvoa käsittelevät verkkosivut on ajantasaistettu kesällä 2016. Opetushallituksen kanssa on neuvoteltu muista, myöhemmin toteutettavista toimenpiteistä, kuten toisen asteen koulutuksen tasa-arvo-oppaan uudistamisesta.

Yhteyshenkilö: Kirsi Lamberg/OKM

4.4 Käynnistetään kuntakokeilu opinto-ohjauksen ja työelämään tutustumisjaksojen (TET) kehittämiseksi niin, että tytöt ja pojat tutustuvat sekä nais- että miesenemmistöisiin aloihin. Kokeilun yhtenä painopisteenä on maahanmuuttajataustaisten tyttöjen monipuolisen ammatinvalinnan tukeminen.

Toimenpiteet ja arviointia

Toimenpide ei ole edennyt. OKM:n ehdotuksesta hallituksen strategiaistunnossa hyväksyttiin tämän tavoitteen tilalle uusi tavoite (ks. alla). Perusteluna muutokselle oli se, että opetushallitus ja opetus- ja kulttuuriministeriö olivat neuvotteluissa todenneet, ettei kuntakokeilu ole tarkoituksenmukaisin tapa edistää tavoitetta. Kuntakokeilu edellyttäisi pääsääntöisesti poikkeamista voimassa olevasta lainsäädännöstä tai tuntijaosta. Tätä uusi tavoite ei edellytä, vaan se on toteutettavissa ilman kuntakokeilua. Kuntakokeiluun osallistuminen perustuu opetuksen järjestäjien vapaaehtoisuuteen.

Uusi 12.2.2018 hyväksytty tavoite:

4.4 Tuetaan opinto-ohjauksen ja työelämään tutustumisjaksojen (TET) kehittämistä kouluissa niin, että tytöt ja pojat tutustuvat sekä nais- että miesenemmistöisiin aloihin. Erityisesti huomioidaan maahanmuuttajataustaisten tyttöjen monipuolisen ammatinvalinnan tukeminen.

Toteutustapa: Peruskoulujen vuonna 2015 ilmestyneen tasa-arvo-oppaan ”Tasa-arvotyö on taitolaji” käyttöönoton tueksi ohjeistetaan oph.fi-palvelussa sekä Opetushallituksen koulutuksissa tarkemmin siitä kuinka opetustoimen henkilöstö voi rohkaista ja tukea oppilaita tekemään työelämään, ainevalintoihin ja jatko-opintoihin liittyviä valintoja ilman sukupuoleen sidottuja rooleja ja ennako-odotuksia. Asiaan kiinnitetään erityistä huomiota myös vuonna 2018 valmistuvassa toisen asteen tasa-arvo-oppaassa.

Yhteyshenkilö: Kirsi Lamberg/OKM

4.5 Tasa-arvon edistäminen liikunnan alalla

OKM:n kaikkien avustushakujen ohjeiden yleisiin perusteisiin on lisätty kriteeriksi sukupuolten tasa-arvon edistäminen. Seuraavassa kuvataan tarkemmin, miten sukupuolten tasa-arvoa edistetään liikunnan eri avustusmuodoissa ja muussa ohjauksessa. Koska ohjelman toimenpidekokonaisuus 4.5 laajeni sisältämään useita erillisiä toimenpiteitä se jaettiin seurantaa varten osiin 4.5a–4.5d.

4.5a Ohjataan liikuntapaikkojen rakentamista molemmat sukupuolet huomioon ottavaksi.

Toimenpiteet ja arviointia

Vuosittaisia liikuntapaikkojen rakentamisavustushakemuksia arvioidaan myös sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Tasa-arvo on yksi kriteeri seitsemän kriteerin joukossa. Aluehallintovirastojen ja OKM:n virkamiehet eivät havainneet hakemuksissa vinoutumaa sukupuolen mukaan. Lakisääteisten pakollisten kriteerien täyttymisen jälkeen hankkeiden tasa-arvossa ei ollut sellaisia eroja, jotka olisivat vaikuttaneet avustamiseen puoltavasti tai kieltävästi. Uudistettaessa avustuspoliittikkaa ohjaavaa

Liikuntapaikkarakentamisen suunta -asiakirjaa kiinnitetään erityistä huomiota sukupuolten tasa-arvo-näkökulmaan kohdistuvien kirjausten kehittämiseen. Samassa yhteydessä kehitetään työkaluja ja mittareita hakemusten arviointiin sukupuolten tasa-arvon osalta.

Yhteyshenkilöt: Mauri Peltovuori, Erja Metsäranta/OKM

4.5b Sukupuolten tasa-arvo otetaan nykyistä paremmin huomioon liikuntajärjestöjen yleisavustusten harkintaperusteena.

Toimenpiteet ja arviointia

Avustettavilta järjestöiltä edellytetään tasa-arvo- (ja myös yhdenvertaisuus)suunnitelmien laatimista vuoden 2016 loppuun mennessä. Järjestöt toimittavat kaikki pyydettävät ihmisiä koskevat tiedot sukupuolittain jaoteltuna. Vuonna 2017 avustusmyönnyissä otettiin avustusta nostavasti huomioon ne toimenpiteet, joita järjestö on tehnyt tasa-arvoa edistäen.

Useiden liikuntajärjestöjen (n~20) valtionavustusta korotettiin aiemmasta vuodesta ansiokkaiden tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien johdosta 2,25–3 prosentilla (arviointiasteikko 0–3). Korotusta saivat esimerkiksi Suomen Ratsastajainliitto ja Lumilautaliitto.

Yhteyshenkilö: Hannu Tolonen/OKM

4.5c Sukupuolten tasa-arvo otetaan nykyistä paremmin huomioon muiden liikunnan valtionavustusten myöntökriteereissä.

Toimenpiteet ja arviointia

Vuoden 2017 seuratoiminnan kehittämistuen hakuohjeisiin ja kriteereihin vahvistettiin selkeästi yhdeksi painopisteeksi/kriteeriksi sukupuolten tasa-arvo. Kriteeri ei kuitenkaan ole poissulkeva siten, etteikö tukea voisi myöntää, vaikka sukupuolten tasa-arvo ei sisältyisikään seuran kehittämissuunnitelmaan. Seuratukea myönnettiin kaikille sellaisille hankkeille, joissa haun pääpainopisteet toteutuivat ja joiden kohteena oli myös sukupuolten tasa-arvon edistäminen. Kaikkiaan myöntöjä tehtiin 426, joissa 52 myönnyössä oli mukana tasa-arvoa liikunnassa edistävää kehittämistä. Käytännössä kyse on hankkeista, joissa poikavaltaisissa lajeissa perustetaan tytöille ryhmiä tai toisin päin.

Yhteyshenkilö: Sari Virta/OKM

Vuoden 2017 Liikunnallisen elämäntavan ja Liikkuvan koulun kehittämisavustushakemuksia arvioidaan myös sukupuolinäkökulmasta. Keskimäärin sukupuolinäkökulma näyttäytyy vaatimattomasti hankehakemuksissa. Sukupuolinäkökulman huomioon ottaminen hankkeen tavoitteissa, toimenpiteissä, seurannassa ja arvioinnissa on yksi hankkeen rahoittamista puoltava tekijä. Hankkeiden seurannassa ja ohjauksessa muistutetaan hanketoimijoita sukupuolinäkökulman huomioon ottamisesta.

Yhteyshenkilö: Päivi Aalto-Nevalainen/OKM

Maahanmuuttajat: Vuoden 2017 hakemuksia arvioidaan myös sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Vuonna 2015 aloitti 8 uutta hanketta, josta viidessä oli naiset ja tytöt kohderyhmänä. Vuoden 2017 tilanteesta saadaan tietoa syksyllä 2017, ja vuonna 2019 toteutetaan laajempi selvitys vuosilta 2016-2019.

Yhteyshenkilö: Satu Heikkinen/OKM

Urheiluopistot (=liikunnan koulutuskeskukset): Analysoitiin kävijäprofiilit viime vuosien ajalta kehittämisavustuksen kohdentamista varten. Liikunta-alan koulutuksen ja maksullisen palvelutoiminnan osallistujaprofiili oli valtakunnallisesti sukupuolijakauman osalta tasapainossa joten avustuksien kohdentamiseen ei tarvita muutoksia vuonna 2018. Sukupuolijakauman kehitystä seurataan vuosittain opetusilmoituksista.

Yhteyshenkilö: Kari Niemi-Nikkola/OKM

Urheiluakatemit: Vuodesta 2017 alkaen urheiluakatemoilta on veloitettu keräämään urheilijoita ja valmentajia koskevat tiedot sukupuolen mukaan eriteltynä. Tietojen perusteella vuonna 2018 arvioidaan tasa-arvonäkökulman lisäämisen tarpeellisuutta avustuskriteereihin.

Yhteyshenkilö: Kari Niemi-Nikkola/OKM

Muut liikunnan avustusmuodot: Liikunnan yleisistä projekteista on rahoitettu vuosina 2017–2018 Johtaa kuin nainen -hanketta naisjohtajuuden edistämiseksi liikunta-alalla. Osana LIKES-tutkimuskeskuksen tavoitehjausta sovittu, että liikunnan tasa-arvon nykytila -selvitys uusitaan vuonna 2017 (valmis 2017/2018 vuodenvaihteessa).

4.5d Valtion liikuntaneuvosto arvioi tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymysten toteutumista.

Toimenpiteet ja arviointia

Keväällä 2016 toteutettiin selvitys "Yhdenvertaisuus ja tasa-arvotyö valtion liikuntapolitiikassa" (VLN 2016:1).

VLN käynnisti kesällä 2017 arvioinnin, jossa tuotetaan kokonaiskuva valtionhallinnon toimialojen toimenpiteistä liikkumis- ja toimintaesteisten arkiliikunnan, liikunnan ja huippu-urheilun edistämisessä. Arvioinnissa tehdään kohderyhmien määrällinen arvio ikä- ja väestöryhmittäin sekä sukupuolittain. Arvioinnin tuloksia käsitellään myös ikä- ja väestöryhmittäin sekä sukupuolittain. Yhdyshenkilöt: Minna Paajanen, Toni Piispanen/OKM

Liikuntatiede: Uusi suunta-asiakirja on valmisteilla ja valmistunee kevään 2018 aikana. Harkitaan liikunnan sukupuolten tasa-arvon kirjaamista yhdeksi erityispainopisteeksi yhteiskuntatieteellisenä tutkimusaihiona.

4.6 Tuetaan sukupuolten taitoeroja vähentävää ja tasa-arvoa edistävää toimintaa kirjastoissa rahoittamalla hankkeita, jotka motivoivat tyttöjä matemaattis-luonnontieteellisten harrastusten pariin ja vahvistavat poikien lukutaitoa. Kirjastolain valmisteluun ja kirjastojen informaatio-ohjaukseen sisällytetään sukupuolten tasa-arvon edistämistavoite.

Toimenpiteet ja arviointia

Pulmaario-tiedekerhotoimintaa on levitetty yleisiin kirjastoihin eri puolille maata. Tiedekerhohanke on päättynyt. Varhaiskasvatuksen- sekä esi- ja perusopetuksen alkuopetuksen ja kirjastojen Monilukutaito-yhteistyöhanke on käynnistetty. Hankkeen yhtenä tavoitteena on sukupuolittuneisiin lukutaitoeroihin puuttuminen jo varhaisella iällä. Hanke jatkuu vuoden 2018 loppuun.

Arvioidaan laadittavan kirjastolain sukupuolivaikutukset. Uusi yleisiä kirjastoja koskeva kirjastolaki on tullut voimaan 1.1.2017, paitsi 7 § ja 8 § tulevat voimaan 1.1.2018. Lain sukupuolivaikutukset on arvioitu. Hallituksen esityksen mukaan yleisten kirjastojen henkilöstöstä yli 80 prosenttia on naisia (kirjastoautonkuljettajia lukuun ottamatta). Esityksessä ehdotettiin yleisen kirjaston henkilöstön kelpoisuusvaatimuksia uudistettavaksi siten, että asiantuntijatehtävissä toimivalta edellytettäisiin pääsääntöisesti soveltuvaa korkeakoulututkintoa. Kelpoisuusvaatimusten joustavoittamisen arvioidaan monipuolistavan yleisissä kirjastoissa asiantuntijatehtävissä työskentelevien henkilöiden koulutustaustoja, mikä vaikuttaisi tasapainottavasti sukupuolijakaumaan kirjastoalalla. Vuonna 2013 julkaistun selvityksen mukaan yli 15-vuotiaista miehistä 58 prosenttia ja naisista 76 prosenttia oli käyttänyt Suomessa yleistä kirjastoa viimeisten 12 kuukauden aikana. Esityksessä korostettiin, että yleisen kirjaston palveluiden järjestämisessä ja käyttöön tarjottavissa aineistoissa olisi otettava huomioon muun muassa tasa-arvon vahvistaminen. Yleisiä kirjastoja koskevan lakiehdotuksen tavoitteena on edistää väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja kulttuuriin. Tavoitteen toteuttamisessa on lakiehdotuksen 2 §:n 2 momentissa säädettyjen lähtökohtien lisäksi otettava huomioon myös tasa-arvo.

Yhteyshenkilö: Leena Aaltonen, OKM

5 VÄHENNETÄÄN NAISIIN KOHDISTUVAA VÄKIVALTA JA LÄHISUHDEVÄKIVALTA

HALLITUSKAUDEN TAVOITTEET

Hallitus varmistaa Istanbulin sopimuksen¹ toimeenpanon ja sen, että naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan uhrien ja tekijöiden palvelut otetaan osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Tavoitteena on yhtenäisen palveluketjun luominen seksuaalisen väkivallan uhreille. Täsmennetään sovitteluun ohjaamisen ja sovittelun rajaamista naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan tapauksissa.

5.1 Varmistetaan Istanbulin sopimuksen toimeenpanon eteneminen, turvakoti- verkoston vahvistaminen ja ympärivuorokautisen auttavan puhelimen käynnistäminen sekä se että naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan uhrien ja tekijöiden palvelut otetaan osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja.

Toimenpiteet ja arviointia

Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunta aloitti toimintansa vuoden 2017 alussa. Kyseessä on poikkihallinnollinen toimikunta, joka toimii STM:n yhteydessä. Sen jäsenet ovat ministeriöistä (UM, OM, SM, VM, OKM, TEM, STM) ja niiden alaisista virastoista ja laitoksista sekä Kuntaliitosta, minkä lisäksi toimikunnassa on pysyviä asiantuntijoita. Toimikunta valmistelee parhaillaan Istanbulin sopimusta koskevaa toimeenpanosuunnitelmaa vuosille 2018–2021. Toimenpiteet on koottu siihen eri hallinnonalojen ja kansalaisjärjestöjen esiin nostamista tarpeista. Istanbulin sopimusta sovelletaan Suomessa myös niihin poikiin ja miehet jotka kohtaavat sopimuksen alaan kuuluvaa väkivaltaa. Toimeenpanosuunnitelmalle ei ole osoitettu omaa erillisrahoitusta vaan toimenpiteet toteutetaan budjettikehyksen puitteissa (mm. turvakotipaikat, Nollalinja jne.).

Hallitus kasvattaa turvakotien rahoitusta vuoden 2016 tasosta vuoteen 2019 mennessä 70 %. Turvakotipaikkoja on elokuussa 2017 143 eli kasvua vuodesta 2016 on nyt 25 paikkaa. Turvakotipaikkoja ei ole vielä Euroopan neuvoston työryhmän suosituksen mukaista määrää (laskennallinen suositus suhteessa Suomen väestömäärään on n. 550 paikkaa). Nollalinja, valtakunnallinen ja ympärivuoro-

¹ Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumisesta.

kautinen auttava puhelin naisiin kohdistuvaa väkivaltaa tai lähisuhdeväkivaltaa kokeneille aloitti joulukuussa 2016. Nollalinjalle voi soittaa nimettömänä ja ilmaiseksi. Puheluita tulee n. 700 kpl kuukaudessa.

Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelmaluonnokseen on kirjattu yhdeksi tavoitteeksi se, että yleisten tukipalvelujen järjestämisvelvollisuuden siirtyessä sote-uudistuksessa kunnilta maakunnille sosiaalihuoltolain edellyttämät lähisuhde- tai perheväkivallan tukipalvelut toteutuvat maakunnissa. Suomen ensimmäinen seksuaalisen väkivallan uhrien SERI-tukikeskus aloitti toimintansa toukuussa 2017 Naistenklinikan yhteydessä. Jatkossa tukikeskustoimintaa on tarkoitus levittää Turkuun ja Tampereelle ja myöhemmin rahoituksesta riippuen ainakin Ouluun ja Kuopioon. Kuntatasolla toimivien MARAK-työryhmien määrä on kevästä 2016 kasvanut niin että työryhmiä on nyt 1-3 kpl jokaisessa maakunnassa (yhteensä 34). MARAK tarkoittaa moniammatillista riskinarviointia, jossa laaditaan moniammatillisesti väkivallan uhan alla elävälle henkilölle turvasuunnitelma. STM käynnistää tyttöjen sukuelinten silpomisen ehkäisemisen ohjelman laatimisen ja lisäksi teettää selvityksen lähisuhdeväkivallan kustannuksista.

Naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan ehkäisemisessä on tapahtunut edistymistä monilla alueilla. Silti useissa asioissa tarvitaan edelleen lisätukea ja vauhdittamista: esim. Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelman toteuttaminen edellyttää resursseja, turvakotipaikkoja ei nopeasta lisäyksestä huolimatta vielä ole riittävästi ja em. sopimuksen edellyttämien palvelujen järjestämisvastuun muuttuessa tarvittavista palveluista on huolehdittava.

Yhteyshenkilöt: Laura Terho, Pirjo Lillsunde/STM

Oikeusministeriö osallistuu Istanbulin sopimusta koordinoivan toimikunnan työhön ja toteuttaa myös sopimuksen artiklojen 19-22 sisältäviä määräyksiä tiedottamisesta ja uhrien yleisistä ja erityisistä tukipalveluista osana ns. uhridirektiivin toimeenpanoa. 1.3.2016 tulivat voimaan säännökset (SK 10-19/2016- Ev 83/2015 vp - LavM 4/2015 vp - HE 66/2015 vp), joiden avulla parannetaan mm. uhrin tiedonsaantia oikeuksistaan ja tuen ja suojelun saamisesta esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä, sekä säännökset uhrille ilmoittamisesta vangin tai tutkintavangin vapautuessa. Oikeusministeriön työryhmän ehdotus rikoksen uhreille kohdennettavan viranomaisviestinnän kehittämiseksi on julkaistu 15.6.2016 (Mietintöjä ja lausuntoja 23/2016). Siitä pyydetyt palautteet otetaan huomioon suunniteltaessa oikeusministeriön hallinnonalalla vuonna 2017 toteutettavia jatkotoimia hyvien käytäntöjen kehittämiseksi rikosprosessissa laajemmin. Laki rikosuhrimaksusta on otettu käyttöön 1.12.2016. Tietoa rikoksen uhrin oikeuksista -esite on julkaistu oikeusministeriön verkkosivuilla useilla eri kielillä. Se sisältää tietoa mm. uhrien tukipalveluista, oikeudellisesta avusta, uhrin suojelusta, korvauksista, sovittelusta ja tulkkauksesta. Oikeusministeriö on 15.3.2017 asettanut työryhmän edistämään uhrin tarpeet huomioon ottavia hyviä käytäntöjä rikosprosessissa. Työssä kiinnitetään huomiota mm. siihen miten uhrille annetaan tietoa hänen oikeuksistaan saada tukea ja kuinka tukipalveluihin ohjataan. Määräaika on 30.9.2018. Rikosuhrimaksuista rahoitetun auttavan puhelimen Nollalinjan toimintaa laajennettiin vuoden 2018 alusta.

Yhteyshenkilö: Mervi Sarimo/OM

Sisäministeriö on osallistunut Istanbulin sopimusta koordinoivan toimikunnan työhön. Toimikunnan toimeenpanosuunnitelman valmistuttua toteutetaan sisäministeriön hallinnonalalla perustoiminnan lisäksi suunnitelman erityistoimenpiteet sopimusvelvoitteiden toteutumisen varmistamiseksi. Niin

ikään sisäministeriö osallistuu oikeusministeriön hallinnonalan hankkeisiin tarvittavilta osin.

Yhteyshenkilö: Heidi Kankainen/SM

Ulkoministeriö osallistuu em. Istanbulin sopimusta koordinoivan toimikunnan työhön. Suomi on tukenut kansainvälisissä yhteyksissä naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemistä ja EU:n liittymistä Istanbulin sopimukseen. Suomi osallistui aktiivisesti mm. Euroopan Neuvoston FGM-FM työryhmään hyvien käytännesääntöjen kokoamiseksi tyttöjen sukuelinten silpomisen ehkäisemisestä ja pakkoavioliitoista. EU allekirjoitti Istanbulin sopimuksen kesällä 2017. Suomi jatkaa yhteistyötä EU:n sisäisten käytännesääntöjen hyväksymiseksi. Ne ovat edellytyksenä sopimukseen liittymisen toteuttamiseksi. UM järjesti maaliskuussa 2017 kansainvälisen seminaarin sosiaalisessa mediassa ilmenevästä naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja UM valmisteli yhteistyössä seminaarin (marraskuu 2017) Istanbulin sopimuksen sopimusvelvoitteiden tunnetuksi tekemiseksi.

Yhteyshenkilöt: Jyri Järviaho ja Marjatta Hiekka/UM

5.2 Vakiinnutetaan osana sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja seksuaalisen väkivallan uhrien hoitoketju, joka sisältää sekä akuuttivaiheen lääketieteellisen ja psykososiaalisen tuen että pidempiaikaisen tuen.

Toimenpiteet ja arviointia

Hoitoketju seksuaalisen väkivallan uhrien auttamiseksi on luotu Pirkanmaan, Varsinais-Suomen, Keski-Suomen, Lapin ja Pohjois-Savon sairaanhoitopiireihin ja juuri on valmistumassa Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin hoitoketju. Prosessi etenee myös Pohjois-Karjalan, Kainuun, Etelä-Karjalan, Etelä-Pohjanmaan ja Vaasan sairaanhoitopiireissä. Yhteensä noin runsaassa puolessa sairaanhoitopiireistä asia on edennyt. Lisäksi seksuaalisen väkivallan uhrien tukikeskuksien pilotointi on käynnistynyt (ks. edellä 5.1/STM)

Yhteyshenkilö: Pirjo Lillsunde/STM

5.3 Selvitetään, millaisin kriteerein naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan tapauksia ohjataan sovitteluun ja hyväksytään soviteltavaksi sekä miten sovitteluprosessi etenee. Selvityksen pohjalta ja kansainväliset velvoitteet huomioiden työryhmä arvioi ja selkiyttää sovitteluun ohjaamisen ja sovittelun ohjeistusta sekä arvioi mahdollista lainsäädännön muutostarvetta.

Toimenpiteet ja arviointia

Haastattelut lähisuhdeväkivallan sovittelun käytännöistä sovittelutoimistoissa sekä kyselyt poliisin ja syyttäjän ohjauksikäytännöistä on tehty ja tulosten raportointi aloitettu.

Yhteyshenkilö: Meri Paavola/STM

Sisäministeriö ja oikeusministeriö sekä niiden hallinnonalat osallistuvat selvityksen tekemiseen ja työryhmään.

Yhteyshenkilö: Heidi Kankainen/SM/PO, Saija Sambou/OM

6 PARANNETAAN MIESTEN HYVINVOINTIA JA TERVEYTTÄ

HALLITUSKAUDEN TAVOITTEET

Hallituksen tavoitteena on, että miesten ja poikien tilanne ja tarpeet eri elämänvaiheissa otetaan nykyistä paremmin huomioon sosiaali- ja terveystaloudissa.

6.1 Terveitä elämäntapoja edistettäessä otetaan yhdeksi painopisteeksi ne miehet ja pojat, joiden terveysriskit ovat suurimmat. (Osana Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen sekä eriarvoisuuden vähentämisen kärkihanketta)

Toimenpiteet ja arviointia

Kärkihankkeen valtionavustushakemusten arvioinnissa otettiin yhtenä näkökulmana huomioon, onko hyviä käytäntöjä kohdennettu pojille ja miehille. Hankkeiden ohjauskeskusteluissa käsiteltiin mm. eriarvoisuuden kaventamista ja toimien kohdentamisesta esimerkiksi miehiin ja poikiin. Hankkeiden seurannassa ja ohjauksessa muistutetaan hanketoimijoita sukupuolinäkökulman huomioon ottamisesta. Hankkeissa on tehty erityisesti maakuntien valitsemia kohdennuksia hyvinvoinnin ja terveyden eriarvoisuuden kannalta keskeisiin ryhmiin ja näissä on otettu sukupuoli huomioon. Esimerkiksi elintapaohjausta kohdennetaan Kainuussa erityisesti kutsuntaikäisille ja keski-ikäisille miehille ja Mielen-terveyden Ensiapu -kursseja suunnataan työttömille miehille. Utsjoen koordinoimassa itsemurhien ehkäisyhankkeessa painopiste on saamelastaustaisissa miehissä ja poromiehissä. Joidenkin valtionavustushankkeiden mallinnuksissa on valittu asiakkaaksi mies silloin, kun asiakkaan sukupuoli on otettu huomioon mallinnuksessa. Valtionavustushankkeet jättävät väliraporttinsa vuoden 2017 lopussa, jolloin saamme lisää tietoa hyvien käytäntöjen kohdentumisesta miehiin ja poikiin.

Yhteyshenkilö: Meri Larivaara/STM

6.2 Vahvistetaan isän asemaa tasavertaisena vanhempana neuvolapalveluissa muun muassa ammattilaisille suunnatulla tasa-arvo-oppaalla ja koulutuksella. (Osana Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma -kärkihanketta)

Toimenpiteet ja arviointia

Tasaveroista vanhemmuutta tukeva Sukupuolten tasa-arvo neuvolan asiakastyössä -opas julkistettiin Neuvolapäivillä marraskuussa 2016. Opas kiinnittää isän asemaan erityistä huomiota osana laajoja terveystarkastuksia ja muuta vanhemmuuden tukea. Neuvolapäivillä tiedotettiin ko. aiheesta neuvoloiden henkilökunnalle ja yhteistyökumppaneille. Vanhemmuuden ja parisuhteen tukea on vahvistettu osana perhekeskustoimintamallia jota toimeenpannaan kaikissa maakunnissa (ks. myös tmp

3.6.). Opasta on levitetty Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman muutosagenteille, jotka vievät tietoa eteenpäin omissa maakunnissaan.

Yhteyshenkilö: Marjaana Pelkonen/STM

6.3 Vahvistetaan lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten miehiin ja poikiin liittyvää osaamista. (Osana Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma -kärkihanketta)

Toimenpiteet ja arviointia

Ammattilaisille suunnatut koulutukset (Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman Lape-päivät, -konferenssit ja työpajat) ovat käynnistyneet. Niissä on käsitelty mm. Lapsen oikeuksien sopimusta, jossa käsitellään kaikkien lasten oikeuksia. Seuraajia koulutustilaisuuksien verkkolähetyksillä on ollut tuhansia. Isän asemaa tasaveroisena vanhempana on tarkasteltu (ks. edellä tmp 6.2), mutta muuten poika- tai mieserityinen näkökulma ei ole ollut erityisesti esillä. Kouluterveyskyselyn tuloksia esiteltäessä sukupuoleen liittyvät erot on valittu yhdeksi tarkastelunäkökulmaksi.

Yhteyshenkilö: Hanne Kalmari/STM

7 YHTEISKUNNALLISELLA PÄÄTÖKSENTEOLLA EDISTETÄÄN SUKUPUOLTEN TASA-ARVOA

HALLITUSKAUDEN TAVOITTEET

Hallitus tukee tasa-arvon edistämistä valtioneuvostossa. Kaikki ministeriöt edistävät sukupuolten tasa-arvoa toiminnassaan. Keskeisiin yhteiskunnallisiin ja hallinnollisiin uudistuksiin kuten hallituksen kärkihankkeisiin valtavirtaistetaan sukupuolinäkökulma.

7.1 Ministeriöt varmistavat, että seuraavissa keskeisissä yhteiskunnallisissa uudistuksissa sekä kärkihankkeissa pyritään määrittelemään tasa-arvotavoitteita, arvioidaan sukupuolivaikutukset uudistuksen eri vaiheissa ja raportoidaan vaikutukset sukupuolten tasa-arvon kannalta. Lisäksi turvataan riittävä tasa-arvo-osaaminen.

Toimenpiteet ja arviointia

Valittujen kärkihankkeiden ja reformien eteneminen toimenpiteen toteuttamisessa vaihtelee. Yleisenä haasteena on ollut, että tasa-arvon sisällyttämisen tavoite tuotiin mukaan ohjelmaan/hankkeeseen sen jo käynnistyttyä. Joissakin hankkeissa sukupuolten tasa-arvon haasteita on tunnistettu ja tavoitteita asetettu sekä tasa-arvo-osaamista on vahvistettu. Toteutus ja seuranta ovat kuitenkin kesken. Etenkin vaikuttavuudesta voidaan raportoida paremmin vasta loppuraportin yhteydessä. Seuraavassa seurantatiedot hankkeittain. Tietoa sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta ministeriöiden hanketoimintaan yleisemmin löytyy toimenpiteen 7.2 kohdalta.

7.1a Osaaminen ja koulutus, Kärkihanke 1: Uudet oppimisympäristöt ja digitaaliset materiaalit peruskouluihin.

Toimenpiteen 7.1 tavoitteita toteutetaan tässä kärkihankkeessa erityisesti Uusi peruskoulu -ohjelman sekä valtakunnalliseksi laajennettavan Liikkuva koulu -hankkeen avulla.

Uudistetaan peruskoulua 2020-luvulle

Lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyvät kysymykset ovat keskeisiä tulevaisuuden osaamisen kehittämisessä. Erityistä huomiota tulee kiinnittää lasten ja nuorten oppimispolkujen nivelvaiheisiin ja koulutusalta putoamisen ehkäisemiseen. Uusi peruskoulu -ohjelman avulla lisätään tasa-arvoa ja vähennetään syrjäytyneiden nuorten määrää. Sukupuolten epätasa-arvon haasteet on tunnistettu ja niihin

vastaaminen on sisällytetty hankkeen tavoitteisiin. Haasteena on varmistaa kaikille opettajille valmius moninaisten oppijoiden tasa-arvoiseen kohtaamiseen ja opettamiseen. Suomessa on entistä enemmän maahanmuuttajataustaisia lapsia ja nuoria. Myös erityistä tukea tarvitsevien oppijoiden määrä lisääntyy. Viimeisen PISA-tutkimuksen ja Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointien perusteella lasten ja nuorten osaaminen on heikentynyt. Lisäksi erot osaamisessa, erityisesti alueiden, mutta myös tyttöjen ja poikien välillä ovat kasvaneet.

Uusi peruskoulu -ohjelman avulla tuetaan opetussuunnitelmien käyttöönottoa ja kaikkien oppilaiden tasa-arvoisia mahdollisuuksia oppia ja opiskella. Käynnistetään (Opettajankoulutuksen kehittämisohjelman linjausten mukaisesti) kulttuuriseen moninaisuuteen ja kieli- ja kulttuuritietoiseen koulutukseen liittyviä opettajankoulutuksen kehittämishankkeita. Kehitetään sukupuolen ja muut erot huomioivan tasa-arvosuunnittelun ja -työn sisältöjä Suomen opettajankoulutuksiin. Kehitetään erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden opetusta.

Opettajankoulutuksen kehittämisohjelman strategisena visiona on mm. että koulutus välittää arvostavaa ja ennakkoluulotonta suhtautumista sukupuolten väliseen tasa-arvoon sekä eri kulttuurien ja kulttuurisen moninaisuuden kohtaamiseen. Opettajankoulutuksessa vahvistetaan kaikkien opettajien valmiuksia moninaisten (moninaisuus sisältää sukupuolen) oppijoiden tasa-arvoiseen kohtaamiseen ja opettamiseen. Opettajankoulutuksen kehittämisohjelman toteuttamiseksi on avattu avustushaku kehittämishankkeisiin (vuoden 2017 alussa). Tasa-arvotavoitteet on sisällytetty hankehaun tavoitteisiin, mm. ammatillisen osaamisen sisältöjen, työtapojen, menetelmien ja mallien kehittämiseen.

Opettajankoulutuksen kehittämishankepäätökset on tehty kesällä 2017.

Yhteyshenkilö: Sanna Vahtivuori-Hänninen/OKM

Liikutaan tunti päivässä laajentamalla Liikkuva koulu -hanketta valtakunnalliseksi

Vuonna 2017 tasa-arvon edistäminen Liikkuva koulu -ohjelmassa on huomioitu ohjelman kaikilla tasoilla. Liikkuva koulu -toimintaan myönnettävissä kehittämisavustuksissa sukupuolten tasa-arvo sisältyi sekä hakukohtaisiin erityisperusteisiin että yleisperusteisiin. Ohjelman tietotuotannossa ja tutkimuksessa oli läpileikkaavasti eriteltyä tytöt ja pojat, ja viestinnän materiaalit olivat sukupuolitietoisia. Vuonna 2018 alueellisissa Liikkuva koulu -seminaareissa sukupuoli on erityisenä teemana.

Liikkuva koulu -ohjelman väliraportti julkaistiin kesäkuussa 2017. Osa raportin tuloksista on eritelty suku-puolittain. Tulosten mukaan pojilla reipas liikunta on yleisempää, tytöille puolestaan kertyy poikia enemmän kevyttä liikuntaa. Pojista suurempi osa kuin tytöistä täyttää liikuntasuosituksen. Laajemmin sukupuolinäkökulmaa käsitellään loppuraportissa, joka valmistuu vuonna 2018.

Liikkuva koulu -ohjelman tasa-arvo ja yhdenvertaisuustyöjaosto luovutti 31.5.2017 muistionsa toimenpide-ehdotuksineen ohjelman jatkototeutusta varten. Työjaosto esitti tasa-arvon edistämiseen liittyen seuraavia toimenpiteitä:

- 1) Valtakunnallisessa ja alueellisessa ohjauksessa nostetaan teemaksi tasa-arvo sekä sukupuolittuneiden rakenteiden esiin tuominen ja purkaminen

2) Liikkuva koulu -viestintämateriaalia päivitetään tavalla, joka tekee näkyväksi moninaiset oppilaat

3) Lisätään yhdenvertaisuuteen, tasa-arvoon ja esteettömyyteen liittyvää läpileikkaavaa sisältöä opettajan-koulutukseen

Liikkuva koulu -ohjelman tutkimus- ja seurantatyöjaosto kerää kuntakohtaista seuranta- ja tutkimustietoa myös sukupuolten tasa-arvon toteutumisen näkökulmasta. Tutkimustietoa kootaan jatkotoimenpiteitä ja informaatio-ohjausta varten, koulujen henkilökunnan ja hanketoimijoiden tasa-arvotoisuuden lisäämiseksi sekä ohjelman toteutuksen ja suunnittelun kehittämiseksi sukupuolisensitiivisemmäksi.

Yhteyshenkilö: Päivi Aalto-Nevalainen/OKM

7.1b Osaaminen ja koulutus, Kärkihanke 3: Nopeutetaan siirtymistä työelämään. (OKM)

Kärkihankkeen merkittävimmät sukupuolivaikutukset liittyvät korkeakoulujen opiskelijavalintojen uudistamiseen ja korkeakouluopintojen nopeuttamiseen. Hankkeen kuluessa on arvioitu lähtötilannetta miesten ja naisten näkökulmasta. Opiskelijavalintojen sukupuolivaikutuksia on selvitetty hankkeen kuluessa. Opiskelijavalintojen uudistamisen vaikutuksista (ml. naisten ja miesten pääsy korkeakouluun) käydään jatkuvaa dialogia korkeakoulujen kanssa. Vaikutukset on huomioitu ehdotuksissa ja valmistelussa. Ammatillisen koulutuksen roolia korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa kehitetään ja ylioppilastutkintoon perustuvalla valinnalla valmistellaan vaihtoehtoisia reittejä. OKM tukee kärkihanke-rahoituksella korkeakouluopetuksen kehittämistä. Tasa-arvon edistäminen on ollut yksi painopiste korkeakoulujen kehittämishankkeissa, joita on käynnistetty kärkihankkeen tukemiseksi.

OKM:n opiskelijavalintojen kehittämisen työryhmässä tuotettiin erikseen tilastoaineisto sukupuolen mukaan eriteltynä. Esiitettyjen toimenpiteiden sukupuolivaikutuksia arvioitiin. Ylioppilastutkinnon roolin kasvattamisen (opiskelijavalinnoissa) mahdollisia sukupuolivaikutuksia (erityisesti poikiin) on tunnistettu. Muutosten ennakoiminen on kuitenkin haastavaa, sillä korkeakoulujen opiskelijavalintakriteereillä on signaali-vaikutuksia, ts. nuoret voivat muuttaa omia valintojaan, opiskelutavoitteitaan ja opiskelustrategioitaan toisella asteella opiskelijavalintakriteerien vaihtumisen johdosta. Konkreettisia toimia on haastavaa kehittää.

Korkeakoulut ovat tunnistaneet tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyviä haasteita kärkihankkeen teemoissa ja raportoineet myös siitä, millaisilla toimilla korkeakoulu edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Esiin nostettiin lähinnä opiskelijavalintoihin liittyviä tasa-arvohaasteita. Korkeakoulut korostivat, että ammatillisen koulutuksen opiskelijavalintojen kehittäminen on tärkeää myös sukupuolten tasa-arvon, erityisesti poikien koulutukseen pääsyn näkökulmasta.

Ammatillisen koulutuksen perusteella toteutettavien korkeakoulujen opiskelijavalintojen kehittämistä on käsitelty valtakunnallisella tasolla erikseen (Valmiina valintoihin II, Ammatillisesta koulutuksesta korkeakouluun -työryhmä).

Toinen selkeä kärkihanke 3:ssa tunnistettu ilmiö on se, että miesten korkeakouluopintojen läpäisy on alhaisempaa ja opinnoissa eteneminen hitaampaa kuin naisilla. Tähän on vastattu kehittämällä korkeakoulujen ohjausta ja pedagogiikkaa kärkihankerahoituksella.

Yhteyshenkilö: Ilmari Hyvönen ja Sanna Hirsivaara/OKM

7.1c Hyvinvointi ja terveys, Kärkihanke 2: Edistetään terveyttä ja hyvinvointia sekä vähennetään eriarvoisuutta. (STM)

Hankkeen tavoitteena on edistää terveitä elintapoja ja mielenterveyttä sekä torjua kansansairauksia ja yksinäisyyttä. Osana kärkihankkeen Hyvät käytännöt pysyvään käyttöön -projektia on käynnistynyt yhdeksän valtionavustushanketta sekä sosiaali- ja terveysministeriön ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen yhteisrahoitteinen hanke. Hankkeiden työnä levitetään ja juurrutetaan valikoitu joukko pääosin jo aikaisemmin kehitettyjä ja toimiviksi arvioituja käytäntöjä useiden sairaanhoitopiirien alueelle tai koko maahan.

Kärkihankkeen kaikissa toimenpiteissä otetaan huomioon hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että samalla, kun ammattilaiset ottavat käyttöön uusia toimintatapoja, he suuntaavat työtään hyvinvoinnin ja terveyden kannalta keskimäärin heikommassa asemassa oleviin väestöryhmiin. Kärkihankkeen seurantaan valitut tilastoidinkaatorit eivät paljasta merkittäviä sukupuolten välisiä eroja, mutta muiden indikaattoreiden perusteella tiedetään, että miesten elinajan odote on keskimäärin lyhyempi kuin naisten ja että miehet syrjäytyvät naisia herkemmin. Yhdistämällä useita taustaindikaattoreita voidaan todeta, että erityisesti pienituloisten tai matalasti koulutettujen poikien ja miesten hyvinvointi ja terveys ovat keskimääräistä huonompia. Tämän vuoksi hyvien käytäntöjen levittämis- ja juurruttamishankkeissa työtä suunnataan erityisesti pienituloisiin ja matalasti koulutettuihin poikiin ja miehiin.

Valtionavustusten hakuilmoituksessa nostettiin esiin sukupuolten välinen tasa-arvo yhtenä keskeisenä näkökulmana hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamiseen. Sosiaali- ja terveysministeriö nimitti myönteisen rahoituspäätöksen saaneille hankkeille yhteyshenkilöt, jotka kävivät jokaisen hankkeen vastuuhenkilöiden kanssa tarkentavat keskustelut hankkeen toimeenpanosta. Yhtenä aiheena keskusteluissa painotettiin sukupuolten välisten hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamiseen tähtäviä toimia. Näkökulmaa on pidetty esillä Hyvät käytännöt pysyvään käyttöön -projektin sisäisessä viestinnässä ja ohjaustilanteissa. Tuoreimpana esimerkkinä hankkeille lähetettiin lokakuussa 2017 Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ministeriöissä -hankkeen raportti Hyvinvointi ja terveys.

Rahoitettavien hankkeiden kuukausiraporttien ja hankkeiden tueksi järjestetyn kärkihankevalmentamon tehtävien perusteella hankkeet ovat lähteneet suuntaamaan työtään hyvinvoinnin ja terveyden kannalta heikommassa asemassa oleviin poikiin ja miehiin. Hankkeet jättivät väliraporttinsa vuoden 2017 lopussa. Väliarvioinnin ohjeistuksessa hankkeita on pyydetty arvioimaan muun muassa sitä, missä määrin hyvä käytäntö on tavoittanut poikia ja miehiä, joiden hyvinvointi ja terveys ovat keskimääräistä heikompia. Tarvittaessa hankkeiden työtä on mahdollista ohjata vielä kevään 2018 aikana vahvemmin sukupuolten välisiä hyvinvointi- ja terveyseroja kaventavaan suuntaan. Hankkeiden onnistumista voidaan arvioida tasa-arvonäkökulmasta vuoden 2019 alussa hankkeiden päätyttyä sekä niiden loppuraporttien että koko kärkihankkeen ulkoisen arvioinnin perusteella.

Yhteyshenkilö: Meri Larivaara/ STM

7.1d Hyvinvointi ja terveys, Kärkihanke 3: Toteutetaan lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma.

Ohjelman neljä ohjaavaa periaatetta ovat: lapsi- ja perhelähtöisyys, perheiden monimuotoisuus, voimavarojen vahvistaminen sekä lapsen oikeudet ja lapsen etu. Lähtökohtana kärkihankkeen kehittämistyössä on lapsen edun näkökulma. Sukupuolten tasa-arvo ei ole yksi neljästä ohjaavasta periaatteesta, mutta se on sisäänrakennettuna erityisesti seuraaviin kehittämisteemoihin: työn ja perheen yhteensovittaminen, vanhemmuuden ja parisuhteen tuki sekä eropalvelujen kehittäminen. Kehittäminen toteutuu osana muutosohjelman maakunnallisia kehittämishankkeita kaikkien maakuntien alueella.

Maakunnallisen muutostyön hankkeet käynnistyivät vuoden 2017 alussa ja jatkuvat vuoden 2018 loppuun. Ammattilaisten osaamista vahvistetaan mm. hankekauden aikana järjestettävien konferenssien ja Lape-päivien kautta sekä toteuttamalla ammattilaisille suunnattu koulutuskiertokierros vuoden 2018 aikana. Ammattilaisille suunnatuissa koulutuksissa vahvistetaan ammattilaisten osaamista mm. perheiden monimuotoisuudesta, yhdenvertaisuudesta ja molempien vanhempien merkityksestä lapsen kasvattajina.

Vanhemmuuden tuen kehittäminen tapahtuu osana perhekeskustoimintamallin käyttöönottoa, jossa ovat mukana kaikki maakunnalliset hankkeet. Tähän kehittämistyöhön liittyen julkaistiin Sukupuolten tasa-arvo neuvolan asiakastyössä -opas Neuvolapäivillä marraskuussa 2016. Tasa-arvo-opasta on levitetty kuntiin ja oppilaitoksiin sekä muutosagenteille. Kehittämistyössä kiinnitetään isän asemaan erityistä huomiota osana laajoja terveystarkastuksia ja muuta vanhemmuuden tukea. Eropalveluiden kehittämistyössä on mm. laadittu pilottikäyttöön ensimmäinen suomalainen Vanhemmuussuunnitelma. Vanhemmuussuunnitelma on työväline eroaville vanhemmille edistämään heidän keskinäistä yhteistyövanhemmuuttaan eron jälkeen ja näin ollen molempien vanhempien pysymistä tasa-arvoisesti mukana lapsen arjessa erosta huolimatta. Työn ja perheen yhteensovittaminen on osa sukupuolten tasa-arvokysymystä. Naisten pitkillä perhevapailta on vaikutusta työuraan, palkkaukseen ja eläkekertymään ja toisaalta miehet ja perheet hyötyisivät isien suuremmasta panoksesta lasten hoitoon ja hoivaan. Työpaikkojen perheystävällisyyden kehittämisessä viedään käytäntöön ja levitetään toimintamalleja, jotka helpottavat työn ja perhe-elämän yhteensovittamista vahvistaen näin molempien sukupuolten mahdollisuuksia olla mukana sekä työelämässä että osallistua täysipainoisesti myös perhe-elämään.

Yhteyshenkilö: Hanne Kalmari/STM

7.1e Valtion kotouttamisohjelman valmistelussa, toimeenpanossa ja seurannassa huomioidaan sukupuolten tasa-arvon edistäminen, erityisenä kohderyhmänä kotona lapsia hoitavat naiset (TEM)

Valtion kotouttamisohjelman tavoitteena on kehittää maahanmuuttajien kotouttamista sekä kotoutumislain mukaisesti edistää yhdenvertaisuutta ja miesten ja naisten välistä tasa-arvoa. Valtion kotouttamisohjelma perustuu lakiin kotoutumisen edistämisestä. Valtion kotouttamisohjelma sisältää hallituskauden kotouttamisen painopisteet, tavoitteet, toimenpiteet, vastuut sekä resurssit. Ohjelma pitää sisällään kotouttamisen tavoitealueita sekä erilaisia toimenpiteitä kotouttamisprosessien ja kotoutumisen edistämiseksi.

Miesten ja naisten välinen tasa-arvo on pyritty huomioimaan jo ohjelman valmisteluvaiheessa. Tavoitteena on huomioida sukupuolen merkitys ja sen vaikutukset myös ohjelman toiminnan ja toimenpiteiden toteutuksessa.

Sukupuolten välisten erojen havaitsemiseksi sekä miesten ja naisten tasa-arvon näkökulman huomioimiseksi ohjelman tavoitealueilta kerätään erilaisia maahanmuuttajia koskevia tilasto- ja indikaattoritietoja eriteltynä miesten ja naisten osalta. Seuranta- ja tilastotietoa kerätään esim. maahanmuuttajamiesten ja -naisten työllisyys- ja työttömyysasteista, osallistumisesta erilaisiin työelämään johtaviin palveluihin (työelämävalmennukset, työkokeilut, palkkatuettu työ jne.), sijoittumisesta työmarkkinoille, sekä heidän yrittäjyydestään. Lisäksi seurataan syrjintään ja yhdenvertaisuuteen liittyviä indikaattoreita maahanmuuttajamiesten ja -naisten osalta.

Tietojen pohjalta voidaan tarvittaessa kohdistaa toimintaa ja toimenpiteitä sukupuolinäkökulma huomioiden. Miesten ja naisten välisistä eroista, niihin liittyvistä ilmiöstä ja niiden taustalla vaikuttavista tekijöistä voidaan tarvittaessa hankkia tarkempaa ja analysoidumpaa tietoa. Saatua tietoa käytetään toiminnan ja toimenpiteiden suunnittelun apuna. Tilasto- tai indikaattoritiedon ja muun seurannan avulla voidaan saada tietoa esim. joistakin sukupuoleen liittyvistä erityistarpeista.

Sukupuolten välisen tasa-arvon edistämisessä on erityistä huomiota kiinnitetty kotona lapsiaan hoitavien vanhempien asemaan. Heidän tilanteestaan, mahdollisuuksistaan osallistua koulutukseen ja koulutuksen järjestämiseen liittyvistä hyvistä käytännöistä tehtiin vuonna 2016 selvitys (Antti Eronen, Risto Karinen, Kalle Lamminmäki: Kielitaitoa ja hyvinvointia – Selvitys kotona lapsiaan hoitavien maahanmuuttajavanhempien kotoutumista tukevista koulutuksen malleista, 2016), jonka pohjalta asiaa lähdettiin edistämään.

Hallituksen puolivälitarkastelussa päätettiin erityisesti kotona lapsiaan hoitavien maahanmuuttajien tarpeisiin vastaavan joustavan koulutusmallin kehittämisestä vapaan sivistystyön toimintana, ja siihen varattiin valtakunnallisesti rahoitusta. Suuri osa kotona lapsiaan hoitavista vanhemmista on naisia, joilla on ollut lastenhoitovastuun takia vaikeuksia osallistua kotokoulutukseen kotoutumissuunnitelman aikana. Tavoitteena on, että koulutuksen yhteyteen järjestetään myös lastenhoito, jotta osallistuminen koulutukseen helpottuisi. Koulutuksen valtionrahoitus on sata prosenttia niiden henkilöiden osalta, joilla koulutus on hyväksytty kotoutumissuunnitelmaan. Opetushallitus valmistelee siihen opetussuunnitelmaa. Uusi malli on tarkoitus ottaa käyttöön vuoden 2018 alusta.

Yhteyshenkilö: Varpu Taarna ja Anna Bruun/TEM

7.1f Sosiaali- ja terveyshuollon uudistuksen sekä maakuntauudistuksen sukupuolivaikutuksia arvioidaan valmistelussa, toimeenpanossa ja seurannassa. Erityisesti pyritään siihen, että sukupuolten tasa-arvo toteutuisi henkilöstön asemaa koskevissa muutoksissa. (STM, VM)

Hallituksen esitys maakunta- ja sote-uudistukseksi annettiin eduskunnalle maaliskuussa 2017 (HE 15/2017) ja hallituksen esitys laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa annettiin eduskunnalle toukokuussa 2017 (HE 47/2017). Maakunta- ja sote-uudistusta koskevan esityksen käsittely on kesken eduskunnassa. Perustuslakivaliokunnan annettua lausuntonsa esityksistä (PeVL 26/2017) hallitus päätti, että esitys valinnanvapauslaiksi valmistellaan uudelleen ja annetaan eduskunnalle kevätistuntokaudella 2018.

Hallituksen esitysten yhteydessä on tehty sukupuolivaikutusten arvioiteja koskien koko uudistuskonkaisuuuua. Niistä ilmenee, että uudistuksella on erilaisia vaikutuksia miehiin ja naisiin palvelujen käyttäjinä ja niiden tuottajina samoin kuin työntekijöinä tai päättäjinä. Palvelujen käyttäjinä erot ilmevät mm. siinä, että miehet käyttävät terveyspalveluja naisia vähemmän ja sukupuolten välillä on eroja hyvinvoinnissa, sairastavuudessa ja sosiaalisessa osallisuudessa. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö on huomattavan naisvaltainen ala, joten tämän alan työmarkkinoilla tapahtuvat työuraa tai työehtoja kuten palkkausta koskevat muutokset voivat olla merkittäviä sukupuolten tasa-arvon kannalta. Kuntapäätäjistä tehtyjen selvitysten perusteella voidaan ennakoida, että naiset tulevat olemaan aliedustettuina maakuntavaltuustoissa. Sukupuolivaikutusten arviointien tuloksia huomioidaan jatkotyössä.

Tasa-arvolain velvoitteet, kuten viranomaisen velvollisuus edistää sukupuolten tasa-arvoa toiminnassaan ja työnantajan velvollisuus syrjimättömään henkilöstöpolitiikkaan, koskevat myös uusia maakunnallisia toimijoita. Sukupuolikiintiöistä ja tasapuolisesta edustuksesta maakuntien toimielimissä ja maakuntaenemmistöisissä yhtiöissä säädetään tasa-arvolain muutoksella ja maakuntauudistukseen liittyvällä lainsäädännöllä.

Sote- ja maakuntauudistuksen toimeenpanoa ohjeistavaan ja valmistelemaan tiekarttaan sisällytetään eri osioihin, erityisesti mm. väliaikaisen toimielimen ohjeistukseen tietoa tasa-arvoon liittyvistä velvoitteista ja tasa-arvotyön tekemisen tavoista. Vuoden 2017 aikana on uutena elementtinä suunniteltu ja jo osin käynnistetty sukupuolten tasa-arvoon liittyviä muutostukitoimia maakunnille. Uudistuksen vaikutuksista henkilöstön asemaan teetetään erillinen selvitys. Erityisesti sote-henkilöstön asemaa tasa-arvonäkökulmasta koskeva tutkimus on kilpailutettu ja se käynnistyy syksyllä 2017 muutostuen osana.

Yhteyshenkilöt: Sinikka Salo, Pekka Järvinen, Tarja Heinilä-Hannikainen/STM

Maakuntauudistuksen II-vaiheen hallituksen esityksen yhteydessä on arvioitu lyhyesti sukupuolivaikutuksia uudistuksen johdosta valtiolta siirtyvään henkilöstöön sekä tiettyihin kunnista ja kuntayhtymistä siirtyviin henkilöstöryhmiin. Esityksen yleisperustelutekstissä todetaan, että muutoksessa noudatetaan naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annettua lakia (609/1986). Maakuntia ja muita uusia työnantajia koskee naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain kielto soveltaa palkka- ja muita palvelussuhteen ehtoja siten, että työntekijä tai työntekijät joutuvat sukupuolen perusteella epäedullisempaan asemaan kuin yksi tai useampi työnantajan samassa tai samanarvoisessa työssä

oleva työntekijä. Tasa-arvolain 6 a §: n mukaisella palkkakartoituksella tulisi selvittää, ettei saman työnantajan palveluksessa olevien samaa tai samanarvoista työtä tekevien naisten ja miesten välillä ole perusteettomia palkkaeroja. Oikeus- ja valvontakäytännössä on katsottu, että jotkut muutostilanteet, kuten liikkeenluovutus, voivat olla hyväksyttävä peruste palkkaerolle tietyn siirtymävaiheen ajan. Uusien työnantajien on ryhdyttävä toimenpiteisiin perusteettomien palkkaerojen poistamiseksi kohtuullisessa ajassa.

Vuoden 2016 tietojen mukaan ELY-keskuksiin ja KEHA-keskukseen palvelussuhteessa olevista oli naisia noin 59 prosenttia, aluehallintovirastoon palvelussuhteessa olevista noin 65 prosenttia ja Valviraan palvelussuhteessa olevista noin 80 prosenttia. Valvirassa naisten osuus on vielä suurempi, noin 83 prosenttia, Valvirasta Valtion lupa- ja valvontavirastoon siirtyvien keskuudessa. Tilastokeskuksen kuntasektorin lokakuun 2016 palkkatilaston mukaan naisia oli maataloushallinnon ja viljelijätukien hallintotehtäviä hoitavasta henkilöstöstä 52 %, ympäristöterveydenhuollon tehtäviä sekä eräitä eläinlääkintähuoltolakiin kuuluvia tehtäviä hoitavasta henkilöstöstä 75 % sekä maakuntien liittojen henkilöstöstä 66 %.

Eeva Mäenpää, Ilkka Turunen/VM

7.2 Kaikki ministeriöt tekevät tasa-arvotyötä ja selvittävät politiikka-alansa keskeiset tasa-arvohaasteet. Ministeriöt varmistavat toiminnallisten tasa-arvotyöryhmiensä työskentelymahdollisuudet. Lainvalmisteluun sisällytetään sukupuolivaikutusten arviointi. Ministeriöt jatkavat valtavirtaistamisen yhteistä kehittämistä muun muassa toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien verkostossa.

Toimenpiteet ja arviointia

Toimenpiteiden 7.2 ja 7.3 seurantatiedot perustuvat kyselyyn, jossa selvitettiin valtavirtaistamisen etenemistä ministeriöissä. Tämän itsearvioinnin lisäksi seurantatietoja saatiin STM:ssä toteutetuista selvityksistä, joissa tarkasteltiin talousarvioesitysten tasa-arvokirjauksia ja hallituksen esitysten sukupuolivaikutusten arviointeja. Toimenpiteen 7.2 seurantatiedot on jaettu väliotsikoilla kappaleisiin, koska toimenpide sisältää monia elementtejä. Lisäksi toimenpiteestä 7.2 on koostettu yhteenveto kappaleen alkuun. Toimenpiteistä vastaavat kaikki ministeriöt ja yhteyshenkilönä toimii Annamari Asikainen (STM).

Yhteenveto:

Kaikki ministeriöt osallistuvat hallituksen tasa-arvo-ohjelman toteuttamiseen ja seurantaan. Tasa-arvo-ohjelma kokoaa hallituskauden keskeiset tasa-arvotoimenpiteet. Toiminnallinen tasa-arvotyöryhmä on kaikissa ministeriöissä. Työryhmien toiminta näyttää kuitenkin heikentyneen muutaman viime vuoden aikana. Toimintaedellytyksistä pitäisi huolehtia mm. turvaamalla käytettävissä olevat resurssit (osaaminen, työaika, mandaatti) ja vahvistamalla poliittisen ja virkamiesjohdon tukea. Myös ministeriöiden henkilöstön ja johdon peruskoulutus sukupuolten tasa-arvosta tukisi tasa-arvotyön edellytyksiä ja vaikuttavuutta ministeriöissä.

Ministeriöt ovat selvittäneet ja määritelleet toimialansa sukupuolten tasa-arvoon liittyviä haasteita jonkin verran, mutta yhtenäistä tai selkeää käytäntöä ei ole. Tasa-arvopolitiikka koskee monia hallinnonaloja ja monet tasa-arvohaasteista ovat poikkihallinnollisia. Tasa-arvotavoitteiden konkretisointi

valtioneuvoston tasolla tukisi ministeriöiden toimialakohtaisten haasteiden määrittelyä. Työn pohjana voisi pitää valtioneuvoston selontekoa miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta. Päivitetyn, sukupuolittain eritellyn tutkimustiedon saatavuutta ja käyttöä on parannettava eri hallinnonaloilla. Tietoa tasa-arvotavoitteista ja sukupuolen merkityksestä pitäisi integroida strategiaan linjauksiin ja tulevaisuuskatsauksiin. Tasa-arvotiedon keskus voi tukea tietopohjan kasvattamista ja saatavuutta, mutta sen resursseista on huolehdittava.

Hallituksen esityksen laatimishojeet edellyttävät, että esityksen sukupuolivaikutukset arvioidaan. Niiden esitysten osuus, joissa sukupuolivaikutuksia tai esityksen kohdentumista on arvioitu, on koko valtioneuvoston tasolla ollut noin 15 % viime vuosien ajan. (v 2016: 15,3 %). Sukupuolivaikutusten arvioinnin kehittämistä ja kouluttamista on jatkettava. Vaikutusarviointineuvoston rooli ja mahdollisuudet tukea sukupuolivaikutusten arviointia on selvitettävä.

Toiminnallisen tasa-arvotyön tekijöinä ministeriöissä ovat toiminnalliset tasa-arvotyöryhmät. STM suunnittelee, koordinoi, seuraa ja tukee. Oleellinen osa yhteistä kehittämistyötä ja tukea on toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien verkosto (TTR) sekä STM:n hankkimat räätälöidyt koulutukset ja teemaseminaarit vuosien 2015–17 aikana. Koulutusta ja tukea on jatkettava ja kehitettävä. Tarvitaan sukupuolten tasa-arvon perusteita yhteiskunnassa valottavia peruskoulutuksia, ministeriöiden teemoihin kohdennettua koulutusta ja tukea sekä menetelmällistä koulutusta. Sukupuolten tasa-arvon sisällyttäminen hanke- ja ohjelmatyöhön ministeriöissä ei ole kovin yleistä ja käytännössä on kehittämisen varaa. Sukupuolivaikutusten arviointia talousarvioprosessissa kehitetään erillisellä hankkeella (toimenpide 7.4)

Tasa-arvohaasteet

Hallituksen tasa-arvo-ohjelman ohella pidemmän aikavälin tasa-arvoon liittyviä haasteita ja tavoitteita on määritelty ja kirjattu vuonna 2010 annettuun valtioneuvoston selontekoon naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. Selonteko linjaa tulevaisuuden tasa-arvopolitiikkaa vuoteen 2020. Koska tasa-arvopolitiikka on poikkihallinnollista ja kattaa laaja-alaisesti eri politiikka-alueet, selonteko rajattiin tiettyihin teemoihin. Vaikka siinä ei käsitellä kaikkia yhteiskuntaelämän eri alueisiin liittyviä tasa-arvokysymyksiä, viime vuosikymmenien keskeiset tasa-arvopolitiikan teemat eri hallinnonaloilta ovat mukana. Selonteko tarjoaa siten hyvän lähtökohdan hallinnonaloilta miesten ja naisten tasa-arvohaasteiden tunnistamiseen. Selonteon pääteemat ovat:

- Päätöksenteko: poliittinen päätöksenteko ja yritysten johtopaikat
- Koulutus ja tutkimus
- Työelämä
- Työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen
- Miehet ja tasa-arvo
- Naisiin kohdistuva väkivalta, lähisuhdeväkivalta ja ihmiskauppa
- Tasa-arvopolitiikan organisaatio
- Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen

Ministeriöt ovat selvittäneet ja määritelleet toimialansa sukupuolten tasa-arvoon liittyviä haasteita jonkin verran, mutta yhtenäistä tai selkeää käytäntöä ei ole. Esimerkiksi OKM:ssä, PLM:ssä ja

STM:ssä tasa-arvohaasteita nostetaan esiin erillisohjelmissa ja informaatio-ohjauksessa (myös valtionavustusten yhteydessä) sekä kehittämis- ja tutkimustoiminnassa.

Viime vuosina strategioiden ja ohjaavien asiakirjojen määrää on valtioneuvostossa pyritty vähentämään. Tämä linjaus on mahdollisesti vaikuttanut siten, että sukupuolten tasa-arvoa koskevien tavoitteiden ja toimenpiteiden esittämiselle on aiempaa vähemmän foorumeita. Jos ministeriön toimiala tunnistetaan tasa-arvon kannalta relevantiksi (koulutus, terveys), se helpottaa tasa-arvotavoitteiden integrointia.

Kyselyssä neljä ministeriötä ilmoitti, että ministeriön strategia sisältää tavoitteita sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi ministeriön toiminnassa. Viisi ministeriötä sisällyttää tavoitteita sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi hallinnonalan virastojen ja laitosten tulossopimuksiin. Seuranta tekee kuitenkin vain kolme ministeriötä. Seuranta voikin olla haasteellista, koska tasa-arvotavoitteet ovat usein kovin yleisellä tasolla. Konkreettisempia tavoitteita voitaisiin paremmin sisällyttää ministeriön suunnitelmiin ja ohjausasiakirjoihin ja niiden saavuttamista voitaisiin myös mitata.

Ministeriöt raportoivat, että tasa-arvon integrointia strategioihin estää tiedon, resurssien ja sitoutumisen puute. Kiireisessä valmistelussa tasa-arvonäkökulmaa ei muisteta ja ministeriössä olevaa tasa-arvo-osaamista ei hyödynnetä. Sukupuolinäkökulman lisääminen hankkeeseen, jonka tavoitteet on jo määritelty osana poliittista päätöksentekoa, on hankalaa. Uusien tasa-arvo-ongelmien tunnistaminen on vaativaa ja toisaalta ratkaisujen kehittäminen sitkeisiin ongelmiin, kuten segregatioon ei myöskään ole yksinkertaista. Tärkeää olisi tehdä toiminnallista tasa-arvotyötä hallinnonalan virastoissa, jotka ovat lähempänä konkretiaa. Koordinaation ja raportoinnin koettiin vievän aikaa varsinaiselta kehittämistyöltä.

Toiminnallisiin tasa-arvosuunnitelmiin ei useinkaan ole kirjattu sisällöllisiä tasa-arvotavoitteita tai haasteita (esim. OKM, STM). Ne ovat keskittyneet ministeriön avainprosessien kehittämiseen sukupuolinäkökulman huomioiviksi, kuten viime vuosina on ohjeistettu. On syytä pohtia, voidaanko toiminnallisia tasa-arvosuunnitelmia kehittää sellaisiksi, että niissä lausutaan julki myös hallinnonalan tasa-arvohaasteita ja -tavoitteita.

Tasa-arvoselonteon ohella hallinnonalojen/ministeriöiden tasa-arvohaasteiden määrittelyn tukena voitaisiin käyttää Tasa-arvotiedon keskuksen tuottamia tasa-arvotiedon koosteita. Tietokoosteet julkaistiin 10.4.2017 ja ne löytyvät THL:n sivuilta. Sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta laaditut neljä tietokoostetta tarjoavat ministeriöille tukea sukupuolinäkökulman huomioon ottamiseen ja sukupuolivaikutusten arviointiin konkreettisten hallitusohjelman toimenpiteiden valmistelussa ja toteutuksessa. Tietokoosteiden teemat ovat:

1. Kestävä kasvu, julkinen talous ja rakenteet
2. Työllisyys, kilpailukyky, osaaminen ja koulutus
3. Hyvinvointi ja terveys
4. Oikeusasiat ja turvallisuus

Tasa-arvotyö ministeriössä

Valtavirtaistamisen toimeenpanossa avainasemassa ovat ministeriöiden toiminnalliset tasa-arvotyöryhmät, jotka edistävät sukupuolinäkökulman sisällyttämistä ministeriön avainprosesseihin (säädösvalmistelu, budjetointi, hankkeet ja ohjelmat, tulosohejaus, koulutus, viestintä). STM kerää seuranta-tietoa vuosittain sukupuolinäkökulman huomioimisesta hallituksen esityksissä ja talousarvioesityksissä. Laajemmin valtavirtaistamista seurataan joka toinen vuosi toteutettavalla kyselyllä. Viimeisin kysely on tehty 2017 kesällä (aiemmat vuosina 2011, 2012, 2013). Lisäksi vuosittain selvitetään jälkikäteen, miten sukupuolinäkökulmaa on otettu huomioon kahdessa avainprosessissa (talousarvioesitykset TAE ja hallituksen esitykset HE).

Lähes kaikilla ministeriöillä on virallisesti asetettu toiminnallinen tasa-arvotyöryhmä. Useimpien työryhmien toimiaika päättyy vuoden 2019 loppuun. Suurin osa työryhmistä käsittelee myös yhdenvertaisuusasioita ja osa myös tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ministeriön henkilöstön kannalta. Toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma on ainakin kahdeksassa ministeriössä, yksi ministeriö on ilmoittanut suunnitelman olevan päivitysvaiheessa. Suunnitelmat ovat voimassa useimmiten vuoteen 2019 saakka. Kuudessa ministeriössä puheenjohtajana on osastopäällikkö, kahdessa kansliapäällikkö ja muissa joku muu henkilö. Ryhmät olivat kokoontuneet 0-6 kertaa vuodessa. Toiminnallisen tasa-arvotyön koordinointiin ja valmisteluun on ministeriöissä käytössä vaihteleva määrä työpanosta (1htkk - 5 htkk). Vaikuttaa siltä, että työn valmisteluun ja koordinointiin käytettävissä oleva aika on vähentynyt vuodesta 2013 ja ryhmien toiminta on vähemmän aktiivista.

Toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien tehtävänä on suunnitella ja koordinoida sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista ministeriössä tai koko hallinnonalalla. Työn painopisteinä vuonna 2016 ministeriöt ovat maininneet seuraavia: hallituksen tasa-arvo-ohjelman toimeenpanon tukeminen ja seuranta, hallinnonalan virastojen toiminnalliset tasa-arvosuunnitelmat, valtionavut, toiminnallisen yhdenvertaisuussuunnitelman laatiminen sekä yhdistäminen toiminnalliseen tasa-arvosuunnitelmaan, henkilöstöpoliittinen tasa-arvosuunnittelu, 100 tasa-arvotekoa -kampanjan toimien suunnittelu, STM:n tarjoamien koulutusten suunnittelu, sukupuolinäkökulma tietotuotannossa sekä viestintä- ja koulutustoiminnassa, tietokoosteiden käyttöönotto ministeriössä, politiikka-alan keskeisten tasa-arvohaasteiden määrittely, valtioneuvoston sisäiseen yhteistyöhön panostaminen. Kuusi ministeriötä arvioi että toiminnallisen tasa-arvotyön organisointi on vakiintunutta ja kolmessa ministeriössä se on käynnistynyt ja etenee hyvin.

Sukupuolinäkökulma talousarvioesityksissä

Sosiaali- ja terveysministeriö selvittää vuosittain sitä, miten eri ministeriöt ovat onnistuneet kuvaamaan sukupuolten tasa-arvon kannalta merkityksellisiä toimenpiteitä talousarvioesityksessään. Valtiovarainministeriön vuoden 2018 ehdotuksessa talousarvioesitykseksi kaikilla ministeriöillä on yhteenvetotarkastelu, mutta sen laatu vaihtelee. Useimmat ministeriöt ovat kirjanneet ainakin yhden sukupuolten väliseen tasa-arvoon liittyvän tavoitteen. Lisäksi hieman alle puolet ministeriöistä on nostanut esiin vähintään yhden toimenpiteen valtavirtaistamisen tai sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi. Yksittäisten määrärahojen kohdentumista sukupuolen mukaan tai tasa-arvon edistämiseksi on eritelty puolet ministeriöistä. Parhaiten (eniten) sukupuolten tasa-arvoa talousarvioesityksessä 2018 esittelivät OM, SM, PLM, UM ja OKM. Verrattuna vuonna 2017 tehtyyn vastaavaan tarkasteluun tämän tarkastelun tulokset ovat samankaltaiset. Monilla ministeriöillä yhteenveto-osuus on

sama kuin viime vuonna tai siihen on tehty vain pieniä muutoksia. Konkreettisten toimenpiteiden ja määrärahojen esittäminen on edelleen harvinaista.

Ministeriöille tehdyn kyselyn mukaan 7 ministeriötä arvioi kesällä 2017, että työ on vakiintunut tai hyvässä vauhdissa. Kolme ministeriötä toteaa, että työ on alkuvaiheessa tai sitä ei tehdä.

Ongelmia sukupuolinäkökulman huomioimiseksi talousarvioesityksessä tuottaa mm. sukupuolittain jaotellun tiedon puute, sukupuolineutraalit politiikkatavoitteet ja TAE:n keskittyminen suuriin linjauksiin (jolloin toimenpiteiden esittelylle ei ole sopivaa paikkaa). VM:n budjetin laatimismääräyksessä olevaa vaatimusta tasa-arvotarkastelusta pidettiin tärkeänä edellytyksenä sille, että tasa-arvo voitiin nostaa esiin.

Nykykäytäntö tarjoaa paikan, jossa valmistelun yhteydessä tehtyjen sukupuolivaikutusten arviointien tulokset voitaisiin nostaa päätöksentekijöille näkyviin ja osaksi budjettitekstiä. On kuitenkin huomionarvoista, että yhteenvetotarkastelun esittäminen ei tarkoita sitä, että ko. ministeriön talousarvioesitys sisältäisi sukupuolivaikutusten arvioinnin. Talousarvion sukupuolivaikutusten arvioimiseksi ja sukupuolisensitiivisen budjetoinnin kehittämiseksi onkin aloitettu TEAS-rahoitteinen hanke (kts toimenpide 7.4).

Sukupuolivaikutusten arviointi hallituksen esityksissä

Hallituksen esityksen laatimissohjeissa (HELO) edellytetään, että esityksissä on kerrottava vaikutukset eri sukupuolten kannalta. STM:n tasa-arvoyksikkö on selvittänyt vuosittain sitä, miten hallituksen esityksissä on otettu sukupuolivaikutukset huomioon. Tietolähteenä on Finlex.

Hallituksen esitykset, joissa on jollain tavalla huomioitu ja esitelty sukupuolivaikutuksia 2009–2016 (pyöristetyt %-luvut)

2009		2010		2011		2012		2013		2014		2015		2016	
kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%
36	13	36	11	22	15	28	14	25	12	69	19	20	13	41	15

Hallituksen esityksen laatimissohjeet edellyttävät, että esityksen sukupuolivaikutukset arvioidaan. Niiden esitysten osuus, joissa sukupuolivaikutuksia tai esityksen kohdentumista on arvioitu, on koko valtioneuvoston tasolla ollut noin 15 % viime vuosien ajan.

Vuoden 2016 aikana annettiin yhteensä 268 hallituksen esitystä (luku ei sisällä talousarvioesityksiä). Yhteensä 41 (15,3 %) esityksessä arvioitiin sukupuolivaikutuksia tai tarkasteltiin esityksen kohdentumista tai sääntelyaluetta sukupuolen mukaan. 21 esityksessä tunnistettiin vaikutuksia ja 20 esityksessä todettiin että sukupuolivaikutuksia ei ole.

Esityksiä, joilla arvioitiin olevan sukupuolivaikutuksia, oli eniten STM:llä (10), OKM:llä (4) ja TEM:llä (3). Suhteessa annettujen esitysten määrään useimmin sukupuolinäkökulman huomioivat LVM, OKM, PLM ja STM, joiden antamista esityksistä yli viidesosassa (yli 20 %) oli huomioitu sukupuolinäkökulma.

Suurin osa ministeriöistä arvioi, että sukupuolivaikutusten arviointikäytäntöjen kehittäminen on hyvässä vauhdissa ja toiminta jopa vakiintunutta. Ministeriöt kertovat, että sukupuolivaikutusten arviointia tukevia tekijöitä ovat mm. säädösvalmistelun kehittämishankkeet kuten Paremmän sääntelyn ohjelma ja valtavirtaistamiskoulutus, tasa-arvoasiantuntemuksen saatavuus, vaikutusarviointikoulutukset, ohjeet ja toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma. Estävistä tekijöistä mainittiin mm. tiedon, osaamisen ja ajan puute, säädöshankkeiden niukat resurssit ja aikataulujen kireys sekä puutteellinen vaikutusten arvioinnin osaaminen.

Sukupuolinäkökulma hanke- ja ohjelmatyössä

Hankkeet ovat luonteeltaan hyvin erilaisia eikä yhtä ainoaa oikeaa tapaa sisällyttää sukupuolten tasa-arvo hankkeeseen ole olemassa. Yleistason tavoite sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta hankkeen ohjausasiakirjoissa on tärkeä, koska se välittyy kaikille hankkeessa toimiville. Pelkkä tavoite ei kuitenkaan riitä, vaan sen pitäisi johtaa tavoitteiden asettamiseen, toimenpiteisiin, arviointiin ja seurantaan. Kaikkien hankkeiden rakenteissa on kohtia, joissa sukupuolinäkökulma voidaan ottaa mukaan siten, että se liittyy osaksi hankkeen normaalia toimintaa. Hyviä käytäntöjä ovat esimerkiksi seuraavat:

- sukupuolinäkökulman tai tasa-arvotavoitteen kirjaaminen hankkeiden tavoite- tai asettamisasiakirjoihin
- sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen edellyttäminen hankkeen toimenpiteissä ja alahankkeissa
- hankkeisiin osallistuvien perehdytys sukupuolinäkökulmasta/tasa-arvosta
- hankkeiden toteutukseen hankitaan tasa-arvoasiantuntemusta
- hankkeiden kohderyhmää ja vaikutuksia on tarkasteltu sukupuolinäkökulmasta
- ihmisiä koskevat taustatiedot ja seurantaindikaattorit eritellään sukupuolen mukaan

Ministeriöt totesivat kyselyssä, että em. käytännöt eivät ole kovin yleisiä ja että niissä on kehittämisen varaa. Hankkeissa ja ohjelmissa vastuun sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta katsotaan olevan hankkeen toteuttajalla. Kolmessa ministeriössä myös toiminnallinen tasa-arvotyöryhmä osallistuu sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen hankkeessa. Yleisintä oli hankkeen kohderyhmän ja vaikutusten tarkastelu sukupuolinäkökulmasta. Vain kahdessa ministeriössä hankkeiden tavoite- tai asettamisasiakirjoihin on sisällytetty sukupuolten välinen tasa-arvo. Jotkut ministeriöt ovat myös pyrkineet vahvistamaan (hankkeissa toimivien) asiantuntijoiden tasa-arvoasiantuntemusta.

Sukupuolinäkökulmaa pidettiin kuitenkin potentiaalisesti tärkeänä ja se on usein myös esim. EU-hankkeiden arviointikriteereissä mukana. Esimerkkinä mainittiin TRUST - Hyvät väestösuhteet Suomessa -hanke, jossa kehitetään vastaanottokeskuspaikkakuntien kykyä ylläpitää hyviä väestösuhteita. Hankkeessa on kiinnitetty paljon huomiota turvapaikanhakijanaisten mahdollisuuksiin osallistua hankkeen tapahtumiin ja kehitetty muun muassa tasa-arvoa käsittelevää koulutusmateriaalia.

Ministeriö tai hallinnonala voi edellyttää tasa-arvon edistämistä niiltä toimijoilta, joiden hankkeisiin se myöntää rahoitusta. Tällaisia ovat esimerkiksi EU:n rakennerahastohankkeet (EAKR, ESR), joissa onkin EU-tasolta tulevat vaatimukset tasa-arvon huomioimisesta ja seurannasta. Muita potentiaalisia ovat esim. Tekesin ja Finnveran rahoitukset, harkinnanvarainen ja kiinteä valtionapu, ostopalvelut

(tutkimus- ja kehittämisspalvelut), rikoksen torjunnan hankkeet, Veikkauksen avustusvarat jne. Kovin yleistä sukupuolten tasa-arvon valtavirtaistaminen hankkeissa ei ilmeisesti ole.

Yhteinen kehittäminen ja tuki

Tasa-arvolaki velvoittaa viranomaista edistämään sukupuolten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti omassa toiminnassaan. Toiminnallisen tasa-arvotyön tekijöinä ministeriöissä ovat toiminnalliset tasa-arvotyöryhmät. STM:n roolina on suunnitella, koordinoita, seurata ja tukea toiminnallista tasa-arvotyötä valtioneuvostossa. Oleellinen osa yhteistä kehittämisestä ja tukea on toiminnallisten tasa-arvotyöryhmien verkosto (TTR) sekä STM:n hankkimat räätälöidyt koulutukset ja teemaseminaarit vuosien 2015-17 aikana. Koulutusta ja tukea on jatkettava ja kehitettävä. Tarvitaan sukupuolten tasa-arvon perusteita yhteiskunnassa valottavia peruskoulutuksia, ministeriöiden teemoihin kohdennettua koulutusta ja tukea sekä menetelmällistä koulutusta (esim. sukupuolivaikutusten arviointi). Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen peruskoulutuksen olisi syytä kuulua jatkuvasti VNHY:n koulutustarjontaan. Myös valtioneuvoston perehdytyskoulutukseen (VN-passi) pitäisi saada perustietoa viranomaisen velvollisuudesta ja mahdollisuuksista edistää sukupuolten tasa-arvoa. Kehittämistyön pohjaksi tarvitaan seuranta. STM seuraa valtavirtaistamisen edistymistä yhteistyössä ministeriöiden kanssa. Seuranta tuloksia käsitellään verkostossa, hyödynnetään tasa-arvo-ohjelman seurannassa ja käytetään yhteisen kehittämistyön pohjana.

TTR-verkosto on toiminut vuodesta 2009. Se kokoontuu joka toinen kuukausi (n. 5 krt vuodessa) ja käsittelee ajankohtaisia valtavirtaistamiseen liittyviä asioita. Kokoonkutsujana ja puheenjohtajana toimii kukin ministeriö vuorollaan. TTR-verkostolla on Senaattorissa työtila, jonne kootaan tapaamisten aineistoa. Sinne kerätään myös ministeriöiden toiminnalliset tasa-arvosuunnitelmat. Tämä antaa mahdollisuuden vertaistukeen ja oppimiseen toisilta. Sähköisen työtilan kehittämismahdollisuuksia on syytä selvittää.

Vuosien 2016-17 aikana toteutettiin lisäksi teemaseminaareja, joissa käsiteltiin hallitusohjelman keskeisiä teemoja sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Seminaarien pohjana olivat Tasa-arvotiedon keskuksen tuottamat tietokoosteet. Osallistujia oli kaikista ministeriöistä ja seminaarit saivat myönteistä palautetta. Mukana oli myös henkilöitä, jotka eivät aiemmin ole tutustuneet sukupuolinäkökulmaan työssään. Useampaa hallinnonala koskevat, yhteisiin teemoihin pohjautuvat seminaarit lienevät hyvä toimintatapa myös tulevaisuudessa.

7.3 Kaikki ministeriöt varmistavat että hallinnonaloilla tuotetaan sukupuolen mukaan jaoteltua tietoa ja käytetään sitä valmistelun ja päätöksenteon pohjana.

Toimenpiteet ja arviointia

Sukupuolen mukaan eriteltyt tilastot ja muut taustatiedot ovat välttämättömiä sukupuolivaikutusten arvioinnin, tasa-arvoanalyysien ja sukupuolten tasa-arvoa edistävien toimenpiteiden toteutukselle. Pääsääntö on se, että kaikki ihmisiä koskeva tieto, esimerkiksi tilastot ja muut yhteenvedot ja tarkastelut, esitetään aina sukupuolen mukaan eriteltyinä. Pelkkä erittely ei kuitenkaan riitä vaan on myös tarkasteltava sitä, mistä mahdolliset sukupuolten väliset erot johtuvat, miten ne vaikuttavat ja miten

tämä voidaan ottaa huomioon käsillä olevassa valmisteluprosessissa siten, että lopputulos edistää sukupuolten tasa-arvoa. Tarkempaa analysointia vaatii myös se, miten sukupuolten väliset erot vaihtelevat eri väestöryhmien osalta ja miten sukupuolen erilaiset yhteiskunnalliset ja yksilöön liittyvät ulottuvuudet ja sukupuolen moninaisuus voidaan ottaa huomioon tarkasteltavassa asiassa.

Sukupuolittain eritellyn tiedon käyttöä päätöksenteossa ja valmistelussa pitää vakiintuneena noin puolet ministeriöistä: sitä analysoidaan ja hyödynnetään päätöksenteon tukena usein tai toisinaan. Toisaalta joissakin ministeriöissä sukupuolittain eriteltyä tietoa ei juurikaan käytetä. Esteenä sukupuolittain eritellyn tiedon käyttämiselle ministeriöt ovat maininneet mm. tiedon puutteen sukupuolen merkityksestä: luullaan, että sukupuolineutraali toiminta edistää tasa-arvoa. Ongelmia tuottaa myös se, että erilaiset yleiset tietojärjestelmät eivät erittele tietoa sukupuolittain (esim. Kieku ja Tahti). Sukupuolittain erittely vaatii yhä erillistä työtä, eikä siihen aina katsota olevan mahdollisuutta. Teemoissa, joissa sukupuolen merkitys ja tarve ymmärretään, sukupuolittain eritellyn tiedon tuottaminen on yleensä vakiintunut käytäntö (esim. työllisyys, opetus ja kulttuuri, terveys). Esimerkki vakiintuneesta käytännöstä on TEM:n työnvälitystilasto.

Sukupuolittain eritellyn tiedon saatavuuden parantamiseksi STM tilasi Tasa-arvotiedon keskukselta (THL) hallitusohjelman painopisteiden tasa-arvonäkökulmia valottavia tietokoosteita, jotka julkaistiin huhtikuussa 2017.

Kaikki tietokoosteet sisältävät tietoa tietokoosteen aiheen kannalta tärkeimmistä vireillä olevista hallituksen kärkihankkeiden toimenpiteistä ja uudistuksista, kansallisista sekä kansainvälisistä tasa-arvositoumuksista ja hallituksen tasa-arvopoliittisista tavoitteista. Lisäksi tietoa on koostettu yleisesti sukupuolten tasa-arvosta ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta. Tietokoosteet kokoavat yhteen julkisissa lähteissä kohtuullisen helposti saatavilla olevan tasa-arvotiedon valituista teemoista. Tietokoosteissa myös arvioidaan tiedon saatavuutta ja kattavuutta sekä annetaan suosituksia sukupuolen mukaan eritellyn tiedon kehittämiseksi ja hyödyntämiseksi ministeriöissä. Tietokoosteita on esitelty TTR-verkostossa ja tietoa niistä on levitetty mm. ministeriöiden intranetissä ja johtoryhmissä. Hallinnonaloille relevantin tasa-arvotiedon tuottamista, hyödyntämistä ja saatavuutta on edelleen kehitettävä. Tasa-arvotiedon keskuksen rooli tasa-arvotiedon kerääjänä ja jalkauttajana on tärkeä.

STM on käynnistänyt uuden tasa-arvoasenteita ja -kokemuksia kartoittavan Tasa-arvobarometri 2017 -selvityksen. Sen tulokset julkistetaan keväällä 2018. Tasa-arvobarometria on julkaistu vuodesta 1998 alkaen 3–5 vuoden välein, joten sen avulla voidaan tarkastella kansalaisten (15–74-vuotiaiden) tasa-arvoon liittyviä kokemuksia ja -asenteita ja niiden muutosta ajankohdasta toiseen.

7.4 Toteutetaan hanke, jossa arvioidaan vuoden 2016 talousarvion vaikutuksia sukupuolten tasa-arvoon hallituksen puolivälisarvion yhteydessä vuonna 2017. Jatketaan tämän pohjalta talousarvion sukupuolivaikutusten arvioinnin kehittämistä. (STM, VM)

Toimenpiteet ja arviointia

Budjetin laatimismääräyksessä edellytetään, että ministeriöt tekevät pääluokkaperustelujen yhteydessä "yhteenvetotarkastelun sukupuolivaikutuksiltaan merkittävästä talousarvioesitykseen liittyvästä

toiminnasta”. STM on seurannut ministeriöiden talousarvioesitysten tasa-arvokirjauksia vuosittain (kts toimenpide 7.2). Yhteenvetotarkastelujen sisältö ja laajuus vaihtelevat ministeriöiden välillä. Eniten mainintoja, tavoitteita, toimenpiteitä ja määrärahoja sukupuolten tasa-arvoon liittyen ovat yleensä esittäneet UM, SM, PLM, STM, OM ja OKM. Varsinaista budjetin sukupuolivaikutusten arviointia ei ainakaan laajamittaisesti tehdä.

VM ja STM yhteistyössä ovat suunnitelleet hankkeen talousarvion sukupuolivaikutusten arvioimiseksi ja toiminnan kehittämiseksi. Tavoitteena on veroja, palveluja ja tulonsiirtoja koskevien sukupuolivaikutusten arviointimenetelmien ja aineistojen kehittäminen sekä suositusten antaminen toiminnan kehittämiseksi valtioneuvostossa. Hankkeessa tuotetaan tietoa myös muiden maiden käytännöistä. Hanke käynnistyi syyskuussa 2017 ja tuloksia saadaan syksyllä 2018. Tämän pohjalta arvioidaan talousarvion sukupuolivaikutusten arvioinnin kehittämistarpeita. Yhteyshenkilöt: Minna Sneck/VM; Riitta Martikainen/STM

LIITE 1

Hallituksen tasa-arvo-ohjelmat ovat vuodesta 2004 alkaen sisältäneet valtio-omisteisia yhtiöitä koskevat tasa-arvotavoitteet:

- Valtion kokonaan omistamien yhtiöiden hallituksissa on oltava naisia ja miehiä vähintään 40 prosenttia.
- Yhtiöissä, joissa valtio on enemmistössä ja jotka eivät ole pörssiyhtiöitä, on 40 prosentin osuus hallituksissa samoin toteuduttava, ellei muuhun ole nimenomaisia perusteita (yhtiöjärjestyssäännöksiä, osakassopimuksia tai muita sellaisia).
- Yhtiöissä, joissa valtio on suoraan tai välillisesti vähemmistöomistaja, on valtion ja valtiota edustavien toimijoiden edistettävä tasa-arvoa siten, että ne nimeävät ehdokkaita hallitusten jäseniksi tasa-arvotavoitteita toteuttavalla tavalla.
- Pörssiyhtiöissä, joissa valtio on enemmistössä, tavoitteena on saavuttaa naisten ja miesten vähintään 40 prosentin osuus.

Valtio edistää sukupuolten tasapuolista edustusta yhtiöiden johtoryhmissä ja nimitystoimikunnissa.

LIITE 2

Markkinaehtoisesti toimivien valtio-omisteisten yhtiöiden ja ministeriöiden omistajaohjauksessa olevien erityistehtävayhtiöiden hallituspaikat, naisjäsenten määrä ja osuus (%) hallituspaikoista vuosina 2014 ja 2016 pidettyjen yhtiökokousten jälkeen sekä johtoryhmien jäsenten määrä ja naisten osuus jäsenistä v. 2016 yritysryhmittäin

Taulukko 2.

Ryhmä 1. Valtion kokonaan omistamat yhtiöt

	Hallitus 2014			Hallitus 2016			Johtoryhmä 2016		
	Yhteensä	Naisia	%	Yhteensä	Naisia	%	Yhteensä	Naisia	%
Altia	7	4	57,1	7	3	42,9	6	2	33,3
Arctia Shipping	5	2	40	5	2	40	8	2	25
Destia/myyty 2014	5	2	40						
Gasum	sisäinen hallitus			5	2	40	9	3	33,3
Leijona Catering/uusi	6	3	50	6	3	50	5	2	40
Meritaito/uusi	6	3	50	5	2	40	6	0	0
Motiva	5	2	40	5	2	40	6	6	100
Nordic Morning (Edita)	6	3	50	6	3	50	11	4	36,4
Posti (Itella)	8	4	50	8	4	50	10	3	30
Suomen Lauttaliikenne	5	2	40	5	2	40	8	2	25
Suomen Rahapaja	7	3	42,9	6	3	50	6	4	66,7
Suomen Viljava	5	2	40	5	2	40	3	1	33,3
Tapio/uusi				4	3	75	6	3	50
VR	8	3	37,5	8	3	37,5	10	3	30

Ryhmä 2. Valtiolla enemmistö, listaamattomat (osakassopimusrajoite ja/tai toimialan erityispiirteet)

	Hallitus 2014			Hallitus 2016			Johtoryhmä 2016		
	Yhteensä	Naisia	%	Yhteensä	Naisia	%	Yhteensä	Naisia	%
Boreal	5	1	20	5	2	40	6	3	50
Kemijoki	7	1	14,3	7	1	14,3	7	1	14,3
Patria	6	1	16,6	8	2	25	9	2	22,2
Raskone	6	3	50	5	2	40	5	1	20
Vapo	6	2	33,3	6	2	33,3	6	2	33,3

Ryhmä 3. Valtio vähemmistöomistaja, listaamattomat (vähäinen omistusosuus ilman nimeämisoikeutta/AREK, FCG; osakassopimusrajoite/valtiolla vain yksi paikka: ADCH, SSPK; erityispiirteet)

	Hallitus 2014			Hallitus 2016			Johtoryhmä 2016		
	Yhteensä	Naisia	%	Yhteensä	Naisia	%	Yhteensä	Naisia	%
Art and Design City	7	2	28,6						
Hki/selv.til.									
Ekokem/myyty	7	3	42,9						
FCG/myyty	7	1	14,3						
Fingrid/siirretty VM:lle	7	2	28,6	5	2	40	8	2	25
Silta/myyty	6	0	0						
Suomen Siemenperuna-keskus	6	0	0	6	0	0	7	4	57,1

Ryhmä 4. Valtioenemmistöiset pörssiyritykset

	Hallitus 2014			Hallitus 2016			Johtoryhmä 2016		
	Yhteensä	Naisia	%	Yhteensä	Naisia	%	Yhteensä	Naisia	%
Finnair	7	3	42,9	7	3	42,9	9	4	44,4
Fortum	8	3	37,5	8	3	37,5	11	2	18,2
Neste Oil	7	3	42,9	7	3	42,9	10	2	20

Ryhmä 5. Pörssiyritykset, joissa valtio vähemmistöomistaja (Solidium Oy)

	Hallitus 2014			Hallitus 2016			Johtoryhmä 2016		
	Yhteensä	Naisia	%	Yhteensä	Naisia	%	Yhteensä	Naisia	%
Elisa	7	3	42,9	7	3	42,9			
Kemira	6	2	33,3	7	3	42,9			
Metso	8	2	25	8	2	25			
Outokumpu	8	2	25	9	3	33,3			
Outotec/uusi	8	2	25	8	2	25			
Rautaruukki --> SSAB	9	2	22,2	8	3	37,5			
Sampo	8	4	50	8	3	37,5			
Stora Enso	9	3	33,3	8	2	25			
Talvivaara/uusi				4	1	25			
Telia Sonera	11	4	36,4	8	4	50			
Tieto	8	2	25	5	2	40			
Valmet/uusi	7	2	28,6	8	3	37,5			

Ryhmä 6. Erityistehtäväyhtiöt

	Hallitus 2014			Hallitus 2016			Johtoryhmä 2016		
	Yhteensä	Naisia	%	Yhteensä	Naisia	%	Yhteensä	Naisia	%
YLE				8	3	37,5	10	4	40
Alko				9	4	44,4	8	5	62,5
Baltic Connector				4	1	25	4	1	25
Finavia/uusi				7	3	42,9	10	1	10
Finnfund				8	6	75	5	2	40
Finnvera				7	4	57,1	8	4	50
Finpilot Pilotage				6	3	50	5	1	20
Finpro				10	4	40	9	3	33,3
Finrail				5	2	40	7	2	28,6
FRV EVO/Veikkaus				7	3	42,9	6	1	16,7
Gasonia/uusi				3	1	33,3			
Governia	5	2	40	5	2	40	n/a	n/a	
Solidium	7	3	42,9	6	3	50	4	1	25
Suomen Erillisverkot				7	3	42,9	7	0	0
Tesi				7	3	42,9	5	2	40
VTT				7	3	42,9	11	6	54,5
Terrafame				3	1	33,3	1	0	0
Hansel				5	2	40	5	3	60
Haus				5	2	40	3	3	100
A-Kruunu				4	1	25	3	1	33,3
CSC				7	3	42,9	7	3	42,9

Lähteet: Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2012–15, Hallituksen vuosikertomus 2016 ja Valtion omistaja-ohjaus vuosikertomus 2016

